

L'esquirollet de Vallibona

PORTAVEU DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL "AMICS DE VALLIBONA"

ROMERIA A SANTA ÀGUEDA

un estiu molt actiu

Edita:

Associació Cultural "Amics de Vallibona"

Director:

J. Emili Fonollosa Antolí

Junta Directiva de l'Associació:**President:**

Salvador Oliver Foix

Vicepresident:

J. Emili Fonollosa Antolí

Secretari:

Francisco Jiménez Llaveró

Tresorer:

Vicente Pla Prades

Vocals:

Francisco Vives Pitarch
Juan Serret Meseguer
Francisco Roca Boquera
Juana Meseguer Meseguer
José Vte. Serret Meseguer
Ángel Castejón Gómez
Susana Ribes Lluch
Juan Ramón Segura Mestre

Fotografies:

J. Emili Fonollosa, J. Manuel Serret, Vicent Gual, Col·lectiu Avinsilona, Miquel Agost

Disseny capçalera: Joan Callergues

Maquetació: José Carlos Adell Amela

Imprimeix:

A.G. Castell Impresores, S.L. – Vinaròs.

Dipòsit Legal: CS-258-2008

S'autoritza la reproducció, sense fins comercials, dels continguts d'aquesta revista amb l'obligació d'anunciar el seu origen.

Esta revista està disponible a tot color en format PDF a www.vallibona.net.

Revista gratuïta.

La revista no es fa responsable de les opinions de les col·laboracions.
e-mail: webmaster@vallibona.net

Amb el suport de:

SUMARI

ACTIVITATS D'AMICS DE VALLIBONA

ACTUALITAT DIVERSA

ONA MESEGUER

DINOSAURIOS EN VALLIBONA

RESTAURACIONES DE SANTA ÀGUEDA Y SANTO DOMINGO

50 ANYS DE SACERDOCI DE PACO VIVES

MESEGUER I COSTA

COL-LABORACIONS

FESTES

COL-LECTIU AVINSILONA

HISTÒRIES VARIADES

POESIES

AGENDA CULTURAL D'AGOST 2014

Dia 3 al migdia, presentació i repartiment de la revista "L'esquirollet de Vallibona" número 7.

Del 4 al 8, taller de manualitats amb materials reciclats a càrrec de Concha Jimeno.

Dia 8 a les 18:30h, xarrada-taller de cremes i pomades medicinals d'aromàtiques.

Dia 16 a la placeta del mirador, fira d'artesanía local de Vallibona.

Dia 16 a les 22:00h "Artistes a la fresca"

Convertirem Vallibona en un escenari on podrem gaudir de teatre, música, poesia i moltes mes..

Dia 22, Obertura de l'antiga presó i projecció de l'audiovisual "Vallibona. La vall del Cervol".

Dia 23, Marxa senderista (Vallibona-Boixar). Organitza Col·lectiu Avinsilona.

PROGRAMACIÓ DE FESTES 2014

8 D'AGOST - DIVENDRES

23'00 H Obertura de l'abeurador de festes amb beguda i picadetes a càrrec de la barra.

9 D'AGOST - DISSABTE

07'00 H EIXIDA CAP A L'ERMITA DE "SAN DOMINGO".

08'00 H Obertura de la barra de l'ermita.

11'30 H MISSA SOLEMNE a l'ermita en honor al patró.

12'30 H Populars JOIES amb la XARANGA "XINO-XANO"

17'00 H Obertura de l'abeurador amb tapes variades i caseres.

23'00 H ORQUESTRA "TUCAN" En finalitzar, la festa seguirà amb DJ's locals.

10 D'AGOST - DIUMENGE

11'00 H Obertura de la barra "abeurador" amb tapes variades i caseres.

12'00 H MISSA SOLEMNE

17'00 H Obertura de l'abeurador.

23'00 H Actuació musical a càrrec del grup "KATIUSKA" En finalitzar, la festa seguirà amb música a la barra.

11 D'AGOST - DILLUNS

07'00 H EIXIDA CAP A SANTA ÀGUEDA

11'00 H Obertura de la barra "abeurador" amb tapes variades i caseres.

11'30 H MISSA SOLEMNE A L'ERMITA

17'00 H Obertura de l'abeurador amb tapes variades i caseres.

21'30 H Al Poliesportiu, NIT DE LA TOMATA I EL PERNIL

22'00 H CINEMA AL CARRER "3 BODAS DE MÁS" al poliesportiu. Disponible pack de crispetes i beguda a la barra.

En acabar, música a la barra de l'abeurador.

12 D'AGOST - DIMARTS

10'00 H Activitat organitzada pel PARC NATURAL DE LA TINENÇA.

Lloc de quedada: Plaça San Antoni.

11'00 H Obertura de l'abeurador.

17'00 H PARC INFANTIL. Organitza: Ajuntament de Vallibona / Diputació de Castelló.

Organitzat des de l'abeurador amb la col·laboració de la gent del poble: ANIMACIÓ I JOCS INFANTILS.

17'00 H Obertura de l'abeurador.

18'00 H XOCOLATADA al poliesportiu.

21'00 H SOPAR DE "SOBAQUILLO" al Poli.

NIT TEMÀTICA: FIESTA FIERA DE ABRIL! tots i totes ben guapos vestits de faralaes!! que no falte la peïneteta i els topos!! A la barra tindrem el boníssim rebujito!

13 D'AGOST - DIMECRES

12'00 H FESTA DE L'AIGUA amb la xaranga "BANANA BOOM".

17'00 H Obertura de l'abeurador.

22'00 H Al Poliesportiu, NIT DE LA TORTILLA.

24'00 H Nit jove, FESTA BLANCA amb dj's locals. i mojitos a la barra.

14 D'AGOST - DIJOUS

10'00 H TALLER DE RECICLATGE al poli.

11'00 H Obertura de l'abeurador.

11'00 H Repartiment de "MELONETS DE MORO" Organitza Amics de Vallibona

11'30 H CONCURS DE FAÇANES ENGALANADES per on transcorre la processó. Organitza Amics de Vallibona.

17'00 H Obertura de l'abeurador.

22'00 H MISSA I PROCESSÓ DEL ROSARI DE LES TORXES.

24'00 H Duo "DUETTO". En finalitzar, música a la barra.

NIT TEMÀTICA: FESTA GREASE! Ben repentintats tots.

15 D'AGOST - DIVENDRES (DIA PAELLES)

11'00 H Obertura de l'abeurador amb tapes variades i caseres.

12'00 H MISSA DE LA MARE DE DEU DE "LA ASUNCIÓN"

En finalitzar, lliurament de "L'ESQUIROLER 2013"

12'00 H CONCURS DE PAELLES al poliesportiu.

11'00 H Obertura de l'abeurador amb tapes variades i caseres.

24'00 H Orquestra "CALIBRA". En acabar, música a la barra.

16 D'AGOST - DISSABTE

24'00 H TRIO "VOCES"

17 D'AGOST - DIUMENGE

06'00 H XOCOLATADA "Fi de festes" organitzada per la barra de festes.

14'00 H GRAN PAELLA POPULAR organitzada per la barra de festes.

(El tiquet es podrà comprar durant les festes a la barra)

Agraïments a tots els que han fet possible estes festes, així com les diferents associacions de Vallibona (Avinsilona, Amics de Vallibona i Amics de Florenci Pla) L'organització de les festes es reserva el dret a modificar la programació dels actes.

Des de l'ajuntament de Vallibona us desitgem unes bones festes i us convidem a participar en totes les activitats.

ACTIVITATS D'AMICS DE VALLIBONA

L'ORGUE DE VALLIBONA, REVISCOLA 70 ANYS DESPRÉS, GRÀCIES A LA MÀ DE ROSSEND AYMÍ

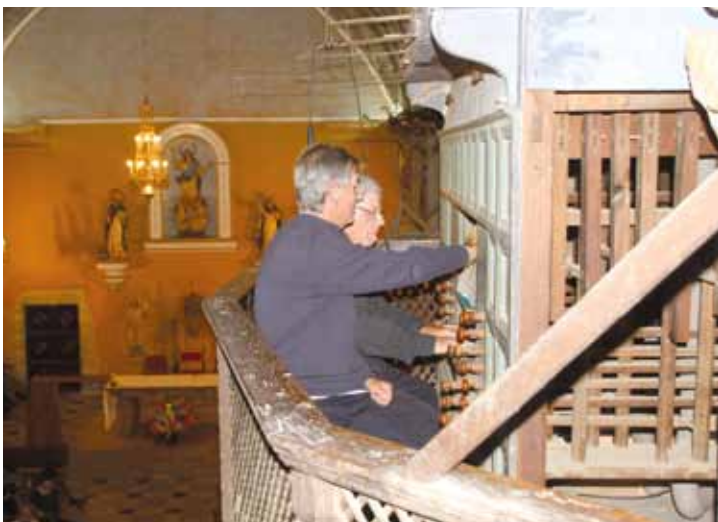
Emili Fonollosa

La nostra Associació Cultural "Amics de Vallibona", amb el patrocini de l'Ajuntament de Vallibona i la Fundació Blasco de Alagón, va organitzar el 12 d'octubre de 2013 un concert participatiu, en el qual es va poder sentir novament l'orgue de la Parròquia de l'Assumpció de Vallibona, després d'estar més de setanta anys en silenci. La Coral García Julbe va voler col·laborar, encantada, en aquest esdeveniment.

Van estar presents, presidint l'acte, l'alcalde Joan Josep Palomo, Lucia Marti Adell (Gerent de la Fundació Blasco d'Aragó, que n'ha costejat la restauració) i Fran Medina (Cap de serveis de la Direcció territorial Cultura i esports de la Conselleria de Cultura). Els parlaments inicials van córrer a càrrec de Salvador Oliver (President de "Amics de Vallibona"), Rossend Aymí com restaurador de l'orgue, en un emotiu i extens parlament, l'alcalde, qui agrai abans de res la iniciativa d'"Amics de Vallibona" per dur a terme la gestió i coordinació de l'orgue. També estava present el pàrroc de Vallibona Mossén Joan Andrés.

L'església estava totalment plena, molta gent no va poder asseure's. Molts vallibonencs no van poder contenir les llàgrimes en escoltar de nou l'orgue del seu poble després de més de 70 anys de silenci. L'orgue, segons Aymí, està restaurat en un 45% de les possibilitats que té, malgrat això sona majestuosament la qual cosa ens dóna a entendre que quan estiga restaurat al 100% serà una cosa extraordinària.

Aymí ha arribat a la conclusió que no fou construït per a Vallibona i que per alguna circumstància que s'ignora va ser instal·lat allí ja que és pràcticament impossible que tot el conjunt de l'orgue pugui cabre en tan poc espai. Això ha afavorit que no s'espoliés íntegrament donat el difícil accés a l'interior, però també s'ha vist perjudicat perquè és molt difícil accedir-hi per al seu afinament i acoblament.

Rossend Aymí assumí el repte i el compromís personal de fer solar l'orgue, afinar-lo, harmonitzar-lo i restaurar-lo. Per a això ha fet molts sacrificis (viatges, despeses i passar molt de fred al cor de l'església, on està, en dies de treball en ple hivern i s'ha pogut hostatjar en cases cedides gentilmente pels veïns, com Agustí Pablo "Rabí").

Fa ja més de dos anys que l'associació "Amics de Vallibona" es va posar en contacte amb Aymí, organista i orguener, per estudiar la possibilitat de restaurar l'antic orgue de Vallibona que data del 1791. El mestre Aymí, amb l'entusiasme que mostra quan es tracta de música i, sobretot d'orgues, ha treballat durant tot aquest temps i ha aconseguit que un instrument tan singular i fantàstic com és un orgue de tubs, malmès i abandonat, torne a sonar.

EL CONCERT

El concert va ser un primer tast del que serà quan estiga totalment restaurat. Per gentilesa d'Aymí, que és també director de la coral, Anna Serret (filla del vallibonenc José Vte. Serret i professora de piano del Conservatori de Música de Barcelona) va interpretar la primera peça del concert. La música de J.S. Bach, interpretada per Serret, va trencar el silenci de tants anys, omplint l'església d'harmoniosos sons. Va seguir la música de G. F. Händel, contemporani de Bach,

interpretada per Enric Melià. I va ser Rossend Aymí qui va cloure aquesta primera part del concert interpretant magistralment música de J. Moreno Pol i novament de J. S. Bach.

La Coral García Julbe, dirigida pel mestre Rossend, i l'orgue de Vallibona, van ser els protagonistes de la segona part del concert. Interpretant peces de W.A. Mozart, Mn. Vicent García Julbe, el propi Rossend Aymí, i J. S. Bach. El públic, que omplia de gom a gom l'església, va aplaudir efusivament i amb alegria totes les intervencions, content i conscient d'haver recuperat una valuosa joia per al poble.

ESQUIROLET DE L'ANY: PENA-ROJA

E.F.

"Amics de Vallibona" lliurà en el decurs de les passades festes d'agost la distinció "Esquirollet de l'any 2012" al poble de la comarca turolenca del Matarranya, Pena-Roja de Tastavins.

Aquest guardó es dóna a alguna persona vinculada a Vallibona que s'haja distingit per haver fet alguna cosa destacada per a la població. Tanmateix, en aquest passat 2012 es decidí atorgar-lo a tot un poble, com a mostra d'agraïment per l'extraordinària acollida dispensada eixe any a tots els vallibonencs, en l'ancestral rogativa que cada set anys recorda aquell fet ocorregut al segle XIV quan Vallibona no es va quedar despoblada gràcies a què set joves fadrins del poble van trobar xiques casaderes a Pena-Roja. El president d'"Amics de Vallibona"

Salvador Oliver va considerar que el pergami acreditatiu d'Esquirollet de l'Any l'havia de lliurar el mateix alcalde vallibonenc Juan José Palomo al propi alcalde de Pena-Roja Paco Esteve, qui va venir a posta al poble per arreplegar-lo. El lliurament es va fer a l'església parroquial tan prompte va acabar la missa major del Dia de la Mare de Déu. Esteve va recollir el guardó amb orgull i va dir: "Vallibona i Pena-roja són pobles germans, este guardó és per a tota la gent que no solament l'any de rogativa sinó tots els anys i durant moltes generacions lluiten i treballen perquè pobles menuts com aquests puguin viure el dia a dia i mantinguen esta vida i estes tradicions, com es veu avui aquí en dia de festa major". Esteve va poder seguir després el cant de l'Himne a Vallibona que es va fer com es costum interpretat per la rondalla local i davant del retaule que a la façana de l'església recorda l'antiga tradició entre els dos municipis.

REVISTA L'ESQUIROLET N° 6

El diumenge 4 d'agost de 2013 al migdia es feia a les antigues escoles la presentació oficial del número 6 de la revista que edita anualment "Amics de Vallibona" sota el nom "L'esquirollet de Vallibona". L'alcalde del municipi Juan José Palomo, regidors de la corporació, alguns dels que van participar en la revista, socis de l'entitat i veïns i visitants van acudir per escoltar els detalls del nou número i arreplegar-ne un exemplar, com sempre debades i sense publicitats. Des de l'associació es destacà en primer lloc que una vegada més diverses persones i institucions, com Diputació, Ajuntament, Col·lectiu Avinsilona, etc, han prestat la seua col·laboració d'una manera o d'altra. Així mateix es va recalcar que la publicació pretén ser un compendi anual de tot el que passa pel poble, sense oblidar la seua història i costums. A més, es van destacar alguns dels temes que inclou la revista n° 6 com reportatges sobre l'orgue i els organistes, les ermites del poble, els carrers, l'esportista Ona Meseguer, la visita dels nanos i gegants de Vinaròs, les vinculacions entre Vallibona i Vinaròs, etc. També es va voler donar valor a la publicació perquè és a hores d'ara l'única que s'edita regularment sobre Vallibona, al no haver-hi llibret de festes.

Ttambé es pot tenir en format digital i a tot color, descarregant-la, igual que s'ha fet amb tots els números anteriors, a través de la web de l'associació, www.vallibona.net Per acabar s'animà els presents a què aporten comentaris, suggerències, crítiques o qualsevol cosa per tal de millorar-la en futures edicions.

CONCURSOS DE FANALETES I BALCONS ENGANANATS

Com sempre per a la vespra del dia de la Mare de Déu d'Agost, la nostra associació va celebrar els seus dos habituals concursos: el de fanalets de meló de moro i el de balcons engalanats. Vora vuitanta melons d'Alger amb el seu corresponent tros de cordell i ciri es van repartir de matí entre els xiquets disposats a fer el seu fanal de cara a lluir-lo a la nit durant la processó del rosari de les torxes. Tots s'afanyaren a aconseguir melons amb una bonica decoració.

A l'igual que en anys anteriors, es decidí atorgar premi a tots els participants; tots s'endugueren una completa bossa de llepolies, en acabar la processó.

Per altra banda, el balcó guanyador fou el de José Prieto Bayona, situat a l'edifici de les escoles. Prieto, de qui tenim un record especial pòstum en un altre lloc d'aquesta revista, va col·locar al seu balcó una de les últimes creacions artístiques de la seua dona, qui també faltà recentment, Conxa Pitarch i a qui devem entre altres coses la restauració del mantell de la Mare de Déu d'Agost de Vallibona, la confecció del que hi ha al pilar de l'ermita de St. Domingo i totes les estovalles actuals.

Cal recordar a més que José Prieto és l'autor dels llenços de l'ermita. Va recollir el guardó el cunyat de José, Teòfil Pitarch.

-L'associació participà com és costum en la missa en **honor del beat Maties Cardona**, celebrada el diumenge de festes. Als assistents se'ls lliurà l'Himne al Beat, editat en el seu dia per "Amics de Vallibona".

ACTUALITAT DIVERSA

VALLIBONA DENUNCIA LA PELIGROSIDAD DE LA CARRETERA DE ACCESO Y LA PARALIZACIÓN DE SU ACONDICIONAMIENTO

E.F.

El alcalde de Vallibona Juan José Palomo ha querido denunciar lo que él considera estado de abandono que sufre la carretera de acceso a la población, asegurando que se han dejado de invertir las mejoras anunciadas y avanza su deterioro, incrementando su peligrosidad.

En declaraciones realizadas a este número 7 de **L'Esquirollet de Vallibona**, Palomo comentaba que "cada año que pasa está peor, sobretudo en invierno cuando actúan las quita-

nieves que la siguen deteriorándose, además, no hay prácticamente señalización horizontal por lo que no es fácil seguir su trazado en los frecuentes días de niebla, además la señalización vertical en los días de niebla prácticamente no se ve". Según el alcalde, es vital el arreglo de esta carretera para el futuro del municipio y la consolidación de la oferta turística y mejorar las condiciones de vida de sus habitantes. "Es una lástima que en el último plan de carreteras de la Diputación, no haya incluido esta carretera que es la CV-111, aunque sí que hay incluidas algunas del norte de la provincia, esta carretera debe tener un mínimo de condiciones de seguridad, es peligrosa en algunos tramos, pedimos el apoyo de la Diputación, que es su titular".

Según recordaba el alcalde vallibonense, en su día se prometió invertir una cantidad de dinero cada año para ir progresivamente arreglándola, pero esto no se ha cumplido. El primer año se mejoraron dos kilómetros, que se añadieron a los cinco ya hechos anteriormente, "pero el año pasado, no, el compromiso de la Diputación era y continúa siendo arreglar dos kilómetros por año por parte de mantenimiento de Carreteras".

Hay un tramo de la carretera que está a una altitud que supera los 1.100 metros, en lo que es el Pla de Santa Àgueda, por lo que registra frecuentes nevadas y la necesidad de intervenir las máquinas quitanieves, que perjudican el asfalto. "Ese tramo está todo parchado" decía Palomo.

Por fortuna no ha habido accidentes a pesar de las malas condiciones de la carretera.

VALLIBONA PONE EN VALOR LA ANTIGUA PRISIÓN

El Ayuntamiento de Vallibona ha restaurado la antigua prisión, que estuvo en uso hasta mediados del siglo XX.

En las pasadas fiestas de Semana Santa, los vecinos y visitantes pudieron visitar estos locales que estaban hasta hace bien poco cerrados a cal y canto y con acumulo de escombros. Alrededor de los años 1950 la prisión dejó de usarse, aunque también hubo un tiempo en que sirvió de vivienda para una familia, según se explicó durante una visita guiada a cargo de los aficionados a la historia Jordi Fonollosa y Armand Sariñena.

Las obras han sido posibles con la inversión disponible por los fondos por compensación de la instalación de los parques eólicos

en la comarca de Els Ports.

En una primera fase de acondicionamiento, las celdas de la antigua prisión han sido restauradas y son visitables. En una segunda fase, se piensa continuar poniendo en valor vallibonenses y después de estos bajos del edificio consistorial, se va a recuperar también la sala superior para convertirla en museo municipal. Este local estaba ocupado por la antigua Germandat. Según apuntaba el alcalde Juan José Palomo, el museo giraría en torno al oficio más tradicional de Vallibona, que era el dedicado a la elaboración de carbón. "A través del carbón, explicaremos el importante patrimonio de que dispone la población, destacando la estrecha relación entre el hombre y la naturaleza que siempre ha habido en esta población".

TURISMO RURAL

Por otro lado, con la asignación de los POYS (Planes Provinciales de la Diputación) se ha llevado a cabo la segunda fase de la recuperación del antiguo edificio de la Cooperativa, cuya finalidad será la de albergue municipal para fomentar el turismo rural. Ahora se han acondicionado dos plantas y quedan pendientes los cerramientos y después también se harán otras dos plantas, y es que el edificio tiene cinco plantas con acceso por dos calles, por lo que el fin de las obras aún tardará. Según Palomo, este albergue daría alojamiento sobre todo a grupos de escolares, excursionistas, etc. "Pensamos que Vallibona tiene muchos recursos turísticos aprovechables y en este albergue se podrá pernoctar durante varias noches" avanzaba el alcalde.

MEJORA DE CALLES

La renovación de las dotaciones urbanísticas del Carrer Nou, una de las últimas obras realizadas en el municipio, se ha hecho fundamentalmente por la necesidad de modificar las acometidas de agua potable, como en anteriores actuaciones en otras calles. "En algunas calles, necesitamos mejorar las conducciones, se pierde agua por fugas, así que queremos continuar actuando en este sentido y aprovechando las obras recuperamos el antiguo empedrado de las calles, con materiales rústicos coherentes con el resto de calles ya reformadas".

OLIVOS MILENARIOS

"Ha sido una sorpresa conocer que en el término vallibonense también tenemos olivos milenarios" destaca Palomo al referirse a este tema y después de las actividades realizadas durante la pasada Semana Santa. "Vallibona es un municipio muy montañoso, con el noventa por ciento de superficie forestal, sabíamos que

había olivos, cerca del casco urbano pero que los hubiera grandes y tan viejos, no, encontramos el primero de forma casual gracias a la colaboración de vecinos y ya llevamos siete localizados gracias a la ayuda de la Taula del Sénia". Se prevé encontrar otros olivos milenarios, aunque no es fácil dar con ellos porque son difíciles de ver al estar entre pinares, casi ocultos. "Es un patrimonio más donde se ve cómo convive la naturaleza con el hombre, aspiramos a poder adecentar alguna de las zonas donde se encuentran para que puedan ser visitables" concluía Palomo.

FALTA DE MANTENIMIENTO DEL PARQUE DE LA TINENÇA POR EL RECORTE DE PERSONAL

E.F.

El alcalde de Vallibona Juan José Palomo ha denunciado la falta de mantenimiento que sufre el paraje del Parc Natural de la Tinença de Benifassà, a causa del recorte de personal que ha sufrido en los dos últimos años.

Palomo ha dicho que "se han ido produciendo una bajada del personal que ha estado trabajando, sobretodo de las brigadas de campo que están trabajando en el territorio, haciendo la principal labor dentro del parque natural". "Pensamos que los recortes en el presupuesto destinado para el Parc Natural se podrían hacer en otro sentido y no en el de estas brigadas que deberían ser las últimas en verse afectadas, se puede recortar de muchos aspectos sin tocar a esta gente que está viviendo en el territorio, lo conoce y tiene experiencia en trabajar en él". Hace ya dos años se comenzó reduciendo el número de brigadas, pues había tres de personal de campo y ahora tan solo se mantiene una, como lamenta Palomo, "la reducción de personal es notable y se nota en los trabajos que estas brigadas podían desarrollar". Esta reducción de personal, "no es lo mismo que trabajen doce personas que solo cuatro", se está

notando especialmente en el mantenimiento de la red de senderos del parque natural y los GR y en el plan de recuperación de fuentes y puntos de agua, "que era un programa muy interesante, se está haciendo menos trabajo porque hay menos gente dedicada".

Asimismo, también se ve afectada la labor desarrollada en el mantenimiento de las zonas periféricas de los municipios, sin poder ahora desbrozarlas ni limpiar "esta labor servía para prevenir incendios y que el casco urbano estuviera protegido". La proliferación de vegetación en torno a los cascos urbanos de las poblaciones incluidas en el parque hace que incluso aumenten los riesgos en la conducción por las carreteras, ya que las cunetas están cubiertas con hierbas que adquieren cierta altura con lo que restan visibilidad, "una sola brigada no puede desarrollar todo ese trabajo para mantenerlo en condiciones" ha destacado el alcalde.

DEPURADORAS

Palomo también ha incidido en la necesidad de dotar con depuradoras a estas poblaciones del Parc Natural. La falta de estas instalaciones hace que, en el caso de Vallibona, las aguas residuales se viertan al propio río Cervol, "el propio PORN de la Tinença contempla que todos los municipios deben depurar sus aguas, Vallibona vierte al río, circule agua o no, esto provoca molestias para los vecinos y veraneantes y una degradación del medio ambiente, pues hay en el río una flora y fauna importante". El alcalde vallibonense considera "imprescindible" que todas las poblaciones del parque tengan estas instalaciones. El problema se acrecienta especialmente en verano, cuando estos pueblos multiplican sus habitantes, con lo que se incrementan notablemente los vertidos. "Contando con depuradora, mejoraría la calidad de vida de vecinos y visitantes y posibles riesgos a la fauna y flora que vive en nuestros riachuelos" concluye el alcalde.

VALLIBONA MEJORA SUS INSTALACIONES DEPORTIVAS

El consistorio quiere actuar en el frontón destinando presupuesto en las próximas subvenciones. Según el alcalde Juan José Palomo, "en la población tenemos muchas necesidades y hay que establecer prioridades, pero el frontón tiene un uso importante y no está en buenas condiciones, por lo que no es del todo seguro para jugar". Además, también se va a habilitar un espacio a modo de pista para jugar a las birles, dado que hay mucha afición por esta modalidad deportiva, sobre todo en verano. "Es una inversión barata, la propia brigada del Ayuntamiento la podrá preparar, es relativamente sencillo". Se contempla la posibilidad de instalar más puntos de luz en la nueva pista polideportiva porque son insuficientes los dos con que se cuenta, así habría suficiente iluminación para algunos actos festivos que allí se hacen como las cenas populares.

INTERNET

La dependencia de internet hasta en los lugares más alejados de las grandes ciudades tiene un gran ejemplo en Vallibona donde ya se han instalado 60 puntos de acceso a la red, mediante la opción de guifinet, aún siendo un municipio donde tan solo residen durante todo el año poco más de 40 personas. El censo de Vallibona está en 93 habitantes pero más de la mitad de ellos residen habitualmente en otros municipios, aunque acuden con regularidad a su municipio natal. Los 60 usuarios de guifinet por tanto no era una cifra fácil de alcanzar por lo que el resultado hasta la fecha es más que satisfactorio, además, su funcionamiento es bastante satisfactorio.

Según el alcalde, el guifinet “nos ha abierto una ventana al mundo, la gente ha respondido muy bien, lo está utilizando, internet es muy importante en pueblos pequeños aislados de los centros de población y de acceso a la cultura”. En principio, a la hora de poner las instalaciones, se dio prioridad a los que viven todo el año y están empadronados, pero se han aceptado ya solicitudes de los que solo acuden de forma esporádica ya que hay suficiente capacidad en la red instalada.

En lo que no hay mejoras en las comunicaciones es en telefonía móvil. Sigue habiendo dificultades con la gran mayoría de compañías, “la señal es bastante deficitaria, Movistar continúa mostrando interés en poner una antena en el término municipal, esperamos que así sea pero sigue pasando el tiempo y continuamos teniendo un servicio mínimo”.

FIESTAS

E.F.

El alcalde de Vallibona considera que para unas buenas fiestas es necesario volver a contar con una comisión de fiestas, como ocurría hasta hace pocos años. “Aunque desde el Ayuntamiento podamos coordinarlas y se cuenta con la colaboración de las entidades culturales, lo ideal sería recuperar la comisión, que tendría el apoyo de todos e igual trabajaríamos entre todos, las fiestas lucirían mucho más, ahora no podemos llegar a todo”. Es muy complicado para un pequeño pueblo como Vallibona que las fiestas corran por cuenta del Ayuntamiento, “se hace muy a gusto pero es difícil y se logra organizarlas porque al final se implican muchos”.

VALLIBONA RENOVARÁ SU ALUMBRADO PÚBLICO

La Agencia Valenciana de la Energía ha realizado un estudio destinado a la próxima renovación del alumbrado de todo el casco urbano de Vallibona que permitirá un ahorro de consumo y solucionar las deficiencias actuales. En estos momentos hay planteadas tres alternativas y habrá que escoger la más adecuada, decisión a tomar entre la Agencia y el Ayuntamiento. La opción que más ahorro supondría es la de instalar leds en todas las calles, porque el coste de la factura sería de tan solo un 10 por ciento de lo que se paga ahora; sin embargo, esta opción es la que requiere una mayor inversión. Otra alternativa contempla cambiar parte de los equipos, pero no se ahorraría tanto en la factura anual, entre un 30-40%. “Habrá que escoger una de las tres alternativas, se trata de un proceso lento, que nos gustaría que fuera más rápido porque se mejorará la iluminación y el ahorro será importante, además podremos zonificar el casco urbano, encender unas partes y otras no, según las necesidades...”

RECICLAJE

El servicio de ecoparque móvil un día a la semana en verano es insuficiente, así lo asegura el alcalde pero “como tenemos un censo que no llega al centenar de habitantes, resulta complicado hacer ver que aquí en verano somos muchos más, se multiplica por más de diez. Este servicio es muy positivo, pero mejorable”. “O se busca la posibilidad de poner unos contenedores donde la gente vaya dejando lo que quiere que el camión se lleve o se amplía a más días de la semana, dos o tres veces, desde el primer momento un día ya nos parecía poco”. El ecoparque se está aprovechando y esto es muy positivo como también señala el alcalde.

LAS RUTAS EN BICICLETA APORTAN NUEVOS INGRESOS A VALLIBONA

Vallibona ha encontrado en las rutas en bicicleta por la montaña una nueva fuente de ingresos y un nuevo aliciente turístico. Mientras la crisis provoca un descenso en el consumo que también se nota en este pequeño municipio de la comarca de Els Ports, ahora ha encontrado en esta alternativa nuevas posibilidades para atraer gente a la población.

Están proliferando las rutas en bicicleta de montaña por las comarcas del norte de la provincia, sur de Tarragona y Teruel. Varias rutas pasan por el término de Vallibona, lo que permite mantener una actividad turística durante todo el año, no solamente en verano. También abundan los que acuden para practicar el senderismo por los recorridos ya establecidos.

Según destaca el alcalde, “es una forma de encontrar alternativas a lo que ahora ya no funciona tanto por la crisis, como el sector de la construcción”. La gran crisis de Vallibona no es en estos momentos sino la que vivió en la década de los años 60-70 cuando numerosos vecinos emigraron a municipios con mayor número de habitantes en busca de un futuro económico más próspero, como opina Palomo. “A partir de aquella crisis, cualquier crisis posterior aquí es relativa” dice aunque reconoce que la actual recesión también se vive en Vallibona, “la construcción ha bajado mucho, años atrás teníamos a varias empresas trabajando a la vez, dando puestos de trabajo, ahora se mantiene la actividad pero menos y los establecimientos del municipio también registran menos consumo, como en todas partes”.

UN AGOST MOLT FESTIU I CULTURAL

Tanta va ser l'expectació aixecada per la projecció del documental sobre Vallibona, la seua història i el seu patrimoni elaborat per Jordi Fonollosa “Micky” i Carles Cabrelles “Cabre” que es va haver de repetir unes hores després i dues vegades. Els nombrosos espectadors que tingueren la sort de veure l'estrena d'aquest magnífic documental, van sortir de les antigues escoles, en acabar la projecció, gratament sorpresos per considerar que estava a l'altura de qualsevol treball videogràfic professional i per saber tocar la fibra sensible dels vallibonencs. “Micky” i “Cabre” van ser felicitats per tots, perquè aquest treball desinteressat fet només per demostrar l'estima per Vallibona de tots dos té una factura tècnica impecable; una realització magnífica, amb acurades imatges, una extraordinària sensibilitat cap al més valuós del patrimoni local i una excel·lent documentació.

-Una bona acollida també va tenir una iniciativa novedosa com el taller de **balls tradicionals** que va celebrar en dues tardes consecutives l'associació cultural Grup Ramell. Xicotets i grans van acudir per poder conèixer una mica els passos més importants per a fer els balls més típics de les nostres comarques, molt ben explicats i ensenyats per Lidón Querol.

-A la “plaça” durant també dues tardes, sota la coordinació de la coneguda ceramista Conxa Jimeno, es va fer una **mostra de manualitats** fetes per veïnes i estiuejants vallibonencs, que pretén ser un primer pas per fer una exposició anual. Es va mostrar ceràmica, pintura, patchwork i manualitats fets amb material de rebuig, entre altres coses.

-Es van fer portes obertes a l'**EcoParc Mòbil** a la plaça de Sant Antoni, i a continuació a la sala de les Antgues Escoles es va fer una xerrada amb audiovisual sobre el reciclatge i tipus de contenidors i com reciclar bé els residus.

ONA MESEGUER

ONA MESEGUER TRAJÓ SU MEDALLA DE ORO A VALLIBONA

Emili Fonollosa

La campeona del mundo en waterpolo femenino, tras vencer con la selección española a Australia en la gran final, Ona Meseguer Flaqué quiso llevar a Vallibona su medalla de oro para compartir este gran triunfo con los vecinos y visitantes de esta población de la que desciende su padre.

Ona ya estuvo en este pequeño municipio de Els Ports el verano del 2012 (de pequeña acudía todos los años), en una gran reunión familiar que sirvió en cierta forma para celebrar su medalla de plata en las olimpiadas de Londres. Ahora, tuvo mayor motivo para regresar de nuevo a la población, de cuya Masía de

Tabola procede su padre Conrado.

El alcalde de Vallibona Juan José Palomo mostraba también la satisfacción de que una joven estrechamente vinculada a Vallibona haya logrado semejante triunfo y es que son muchos los que conocen a su padre pues sigue conservando sus vínculos con la población.

“Estamos inmensamente contentas por este oro, porque la verdad es que no nos esperábamos ganarlo” nos decía por teléfono al día siguiente del gran triunfo. “El hecho de jugar en casa, nos ayudó mucho, el público ha sido muy importante para lograr este triunfo, había 4.500 personas que no pararon de animarnos en todo el partido”. La primera celebración fue acudir, después del partido a una discoteca “todas juntas estuvimos allí”.

A más no puede aspirar Ona, “somos campeonas del mundo, no hay nada mejor, ha sido increíble, impresionante, nos ha costado muchos años llegar aquí, para mantenernos, tenemos un equipo que creo que puede seguir estando en las primeras posiciones”.

Aunque no jugó de titular en ese campeonato, participó en todos los partidos y como anécdota, comentaba que “en alguna prensa no aparecía mi nombre, se les olvidaba ponerlo, no sé por qué”. A la hora de dedicar el triunfo, pensaba especialmente en “mi familia, mis compañeras de equipo, los entrenadores y el waterpolo en general”. El hecho de que en Barcelona la mayoría de medallas han sido femeninas, como ocurrió en las olimpiadas, para esta joven waterpolista del equipo del Sant Andreu es “una recompensa al trabajo fuerte y duro que llevamos”.

Ona Meseguer nació en Barcelona el año 1988, a donde emigró su padre, tiene 26 años y lleva jugando a este deporte desde los 12 años, aunque ya con 7 años comenzó a practicar la natación. Forma parte de la selección española desde el 2006. En casa, tiene a su madre como gran ejemplo ya que también fue deportista destacada. Además, su tía fue la primera de la familia en ir a unos juegos olímpicos, el año 1980 (Moscú). Compagina el deporte con los estudios de diseño industrial.

La selección española de waterpolo antes de Ona, también tuvo a una integrante vinculada a la provincia castellanense, concretamente la vinarocense Blanca Gil, que llegó a ser considerada la mejor del mundo.

Quan ja teníem tancat aquest reportatge, Ona Meseguer acaba d'aconseguir amb Espanya una nova altra fita, ara el Campionat d'Europa. En aquesta foto del diari El Mundo la veiem celebrant-ho amb les seues companyes.

DINOSAURIOS EN VALLIBONA

JOSÉ MIGUEL GASULLA: "NI EL DOS POR CIENTO DE LOS HALLAZGOS ESTÁN EN EXPOSICIÓN PÚBLICA EN ELS PORTS"

Emili Fonollosa

La gran parte de los numerosos hallazgos de restos de dinosaurios en los abundantes yacimientos de la comarca de Els Ports, permanecen guardados sin poder estar al alcance de todos por la lentitud en su restauración y la falta de unas instalaciones adecuadas, según ha lamentado a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA el reconocido paleontólogo de Morella José Miguel Gasulla.

Un largo año ha tardado Morella en poder exhibir uno de los restos de mayor interés hallados últimamente, por la compleja burocracia, según lamentaba. "Quisimos exponerlo para el pasado Sexenio, nos dijeron que todavía no podría ser, lo intentamos para siguientes fiestas y puentes cuando también venía muchos visitantes a la población pero tampoco, hasta este verano en que por fin lo hemos logrado".

Según Gasulla, que ha participado en numerosas excavaciones en España y otros países, Morella debería tener un museo-almacén en condiciones, que reclame para la comarca esos hallazgos; el museo tendría un director, remunerado, y debería abrir como mínimo seis días de la semana. "Así, Morella podría servir para irradiar materiales hallados en distintos yacimientos a colecciones museográficas que pueda haber o crearse en poblaciones de la comarca".

Gasulla y sus colegas paleontólogos como los de la Universidad Autónoma de Madrid consideran que lo más importante es tener la potestad de la conservación de esos materiales, "y en estos momentos no podemos en Els Ports porque están depositados en otras instituciones". Estos investigadores dan por casi "muerto" el proyecto del MUDIM (Museo de Dinosaurios de Els Ports), "la crisis económica se lleva por delante no solamente el famoso MUDIM sino también más proyectos ya muy elaborados desde el punto de vista científico y arquitectónico pero no económico". Aunque el MUDIM está "en la UVI", estos investigadores no dejan de reivindicar y aspiran al menos a logros más sencillos, "no pretendemos que se inviertan millones de euros pero sí miles de euros para hacer un almacén con un laboratorio, que permita limpiar el material y que sea visitable para que la gente vea esa inmensa riqueza" decía también a este rotativo.

El actual Museo de Dinosaurios de Morella y la Colección Museográfica de Cincorres, los dos únicos puntos ahora visitables en la comarca, no abarcan ni el dos por ciento de todo lo encontrado, asegura Gasulla. "Si dispusiéramos de ese almacén en condiciones, la gente podría disfrutar de todo ese material, ¿quién cuidará mejor que nosotros esos hallazgos? Nosotros queremos conservar nuestro patrimonio".

Este paleontólogo morellano no considera prioritario en estos momentos emprender nuevas excavaciones. "Antes de hacerlas habría que hacer un trabajo de campo para lograr una radiografía de Els Ports en yacimientos, ya tenemos más de doscientos localizados en toda la comarca". Las excavaciones no son muy costosas económicamente porque muchos participantes lo hacen voluntariamente, "les gusta mucho el tema, con tener cubiertos los gastos de comer y pernoctar les basta y hay pocos gastos en material". El problema está en el exceso de material acumulado sin que se pueda exponer. Por ejemplo, el rico yacimiento morellano de San Antonio la Vespa no está agotado, "pero no queremos continuarlo porque el Instituto Valenciano de Restauración no ha restaurado más que el diez por ciento del material que le hemos depositado, ¿para qué le hemos de depositar más material?, vale más que se quede allí lo que hay y en el futuro, si se prepara todo el material, continuaremos, si no, no vale la pena".

Otro ejemplo es el término municipal de Vallibona, donde se podrían obtener buenos resultados si hubiera más excavaciones pero "para qué?, ¿para enviar el material al museo de Tírig que es de arte rupestre y se quede allí, muerto de risa, sin exponerse?, esto no interesa". La ciudadanía desconoce la extraordinaria cantidad de restos que conservan estas comarcas, según Gasulla, "solo en el yacimiento del Más de La Parreta, hemos obtenido más de 4.000 fósiles de más de 20 tipos de vertebrados y esto la gente no lo ha visto, si continúa así no lo verá nunca, hay que lograr ese almacén que sería una galería abierta y así también continuaríamos con las investigaciones".

Gasulla estuvo el agosto del año pasado en Vallibona para impartir una charla sobre los hallazgos de fósiles de dinosaurios en Els Ports y en concreto en el término municipal de este municipio. Animó a los vallibonenses a reivindicar para la población aquellos restos que se han encontrado en esta población para poder crear una colección museográfica.

RESTAURACIONES DE SANTA AGUEDA Y SANTO DOMINGO

VALLIBONA LOGRA LOS PERMISOS PARA INTERVENIR EN LA SALVACIÓN DE LA ERMITA ROMÁNICA CON MANO DE OBRA GRATUITA

Emili Fonollosa

El S.O.S lanzado para salvar la ermita de Santa Águeda, uno de los escasos ejemplos del Románico valenciano de Reconquista, situada a diez kilómetros de Vallibona y en claro peligro de derrumbe, ha producido sus efectos, después de muchos años sin avances: la Conselleria de Cultura ha aceptado que manos altruistas puedan actuar en ella para por de pronto reformar su cubierta y que no acaben desmoronándose, como muchos ya temían.

La idea inicial desde el Ayuntamiento apuntaba a que durante la primavera se convocara desde el consistorio y conjuntamente con las asociaciones locales una primera jornada de restauración popular abierta a todos y que también tuviera carácter festivo, comiendo en la zona de la ermita y a partir de aquel día continuar con la recuperación del histórico edificio, en fases sucesivas. Finalmente, esta convocatoria no se llevó a cabo.

Este ermitorio próximo al término municipal de Morella, “se va a caer”, vaticinaba el sacerdote mosén Paco Vives al término de la misa que cada agosto allí se celebra en su exterior. Sin embargo se han logrado frutos positivos después que durante los últimos meses desde el Ayuntamiento se hayan mantenido reuniones con técnicos de la Conselleria y el jefe del servicio de cultura en Castellón para desbloquear el tema de las autorizaciones y poder iniciar la rehabilitación “popular” del ermitorio.

Según destacaba el alcalde vallibonense Juan José Palomo los técnicos de Conselleria, el técnico municipal, servicio y el propio alcalde han visitado la edificación en varias ocasiones para valorar su estado actual y marcar las prioridades a la hora de intervenir. Los técnicos han elaborado un informe en el que se marcan las pautas que se tienen que seguir durante la rehabilitación, “siempre bajo la supervisión de los técnicos de Cultura y del Ayuntamiento” ha remarcado Palomo.

La prioridad es el tejado, “sería el primer lugar donde se debería de intervenir, estamos pendientes de realizar durante los próximos días unas catas en el techo para ver el estado real y concretar ya la intervención necesaria y poder empezar”.

Después de toda esta labor, se ha conseguido los permisos necesarios para intervenir empezando por la cubierta. El apoyo de la Conselleria es técnico, no económico, de momento, como ha aclarado el alcalde añadiendo que “el ayuntamiento continúa trabajando para poder obtener ayudas económicas de las diferentes administraciones”.

El presidente de nuestra Associació “Amics de Vallibona” Salvador Oliver valoraba las buenas noticias sobre el futuro de la ermita. “Debo mostrar satisfacción de que por fin se empieza a deslumbrar la posible restauración de la ermita, uno de los edificios religiosos más antiguos de la Comunidad Valenciana. Nos alegramos que por parte de la Generalitat Valenciana se hayan otorgado las correspondientes autorizaciones para poder actuar en la reparación y restauración de su techumbre que es lo que más precisa de su actuación para evitar males mayores”.

Según Oliver, “lo lógico sería que tratándose de un edificio protegido fuese la propia administración quién asumiese la totalidad de la restauración, no obstante este primer paso de autorizar para poder actuar en ello, bajo la dirección técnica de la Generalitat nos alegra ya que son muchas las personas dispuestas a colaborar y poner en valor ese edificio emblemático de Vallibona”.

La ermita dedicada a la patrona de Vallibona es, junto con la iglesia de Coratxà, uno de los edificios religiosos de mayor antigüedad de las tierras valencianas. “Es un primer paso y la subida al primer peldaño de una larga escalera que con toda seguridad nos llevará a recuperar y poner en valor la ermita, no solo por el interés litúrgico y religioso que representa para el pueblo de Vallibona sino también para la recuperación de nuestro patrimonio arquitectónico que poseemos”.

Una empresa constructora se ha ofrecido a disponer de la mano de obra y “de lo que haga falta”, sin nada a cambio, para al menos asegurar la cubierta. Otras voces también se ofrecen a ayudar económicamente o de la forma que sea a que se puedan hacer esas obras de emergencia que preserven tan valioso patrimonio. El pasado verano se inició una recogida de firmas para pedir salvar el ermitorio.

En Vallibona se conoce ya muy bien lo que es salvar el patrimonio sin necesidad de la mano pública, ahí está el gran ejemplo de la ermita del patrón Santo Domingo, ya prácticamente restaurada en su totalidad gracias a las donaciones y los voluntarios que han trabajado en ella de forma altruista.

El pasado 13 de agosto de nuevo volvió a ser necesario sacar con ayuda de los feligreses todos sus bancos y la mesa del altar al exterior para poder celebrar la misa y es que nadie se atreve a entrar en la ermita ante la amenazante ruina. Desde hace seis años se han dejado de celebrar la misa en el interior por el peligro que supone.

La ermita de Santa Águeda es, según los historiadores, el más valioso elemento del patrimonio de Vallibona, junto con los dibujos de la cubierta mudéjar de la iglesia parroquial. Su estado actual es deplorable, con continuos desprendimientos y una gran grieta en su bóveda, que podría provocar el derrumbe de la cubierta, como vaticinan los expertos.

Hace tres años, un grupo de personas vinculadas a Vallibona decidió formalizar una asociación exclusivamente dedicada a la recuperación de la ermita; de poco ha servido hasta la fecha ya que esta entidad ha quedado diluida con el paso del tiempo.

Esta ermita cuenta con una portada de sillería trabajada; está situada entre un contrafuerte y la casa de la ermita, que parcialmente ya se ha venido abajo. En el interior, hay un altar con una fornícula para la imagen, además de un coro y un pequeño púlpito parcialmente destruido como ocurre con parte del pavimento. Incluso una de las paredes presenta un boquete, mientras que el pavimento está hecho trizas.

La ermita está situada en la carretera que va de Vallibona a la N-232, en una de las cumbres del macizo montañoso de la Sierra de Santa Águeda a 1.175 metros de altura.

2016: DATA PER ACABAR LA RESTAURACIÓ DE SANT DOMINGO, JA NOMÉS RESTEN DUES VOLTES PER ARRANJAR

Emili Fonollosa

Ha estat un procés llarg, més de deu anys, però sense pausa. On no arriben les ajudes públiques, arriben les mans generoses.

L'església de l'ermita de Santo Domingo, patró de Vallibona, situada en les proximitats de la carretera a Rossell, llueix esplendorosa tret de dos trams centrals de la coberta, gràcies en bona part als donatius que han anat arribant amb els quals s'han pogut sufragar totes les obres de restauració.

Aquest mes d'agost, l'església "estrena" la recuperació del cor, que estava en pèssimes condicions de conservació. Una vegada més, els donatius, encara que també comptant amb ajuda del consistori vallibonense, han fet possible aquest gairebé últim pas per culminar la restauració integral. Amb 3.000 euros més es podrien reparar les dues voltes centrals, que ja és l'única cosa que queda, segons va destacar el màxim impulsor de la "salvació" de l'ermita, Teófilo Pitarch. També afectaria a la balconada interna existent, coneguda popularment com "els perxets".

Ara com ara, es gaudeix d'un cor en perfectes condicions, amb noves portes, finestra, barana i una capa de pintura, respectant l'arquitectura figurada existent, tot a to amb el restaurat. També s'ha actuat en les escales d'accés al cor. La crisi, no obstant això, també ha fet mossa en els donatius; cinc anys enrere es van recaptar 900 euros, l'any passat, tan sol 350. Algunes mans anònimes han suplert

aquest descens, com una donació de 2.000 euros. Un contratemps ha sorgit i és que s'han detectat dues filtracions d'aigua; una d'elles ha arribat ja a perjudicar un dels panells informatius col·locats en la sagristia. Així que ara, no solament es necessita el pressupost per restaurar les dues voltes, sinó també urgeix actuar en aquest inesperat problema, per a la qual cosa també col·laborarà el consistori, en la mesura de les seues limitades possibilitats.

ANY INTERNACIONAL DE SANTO DOMINGO

La màxima aspiració és que tot estiga acabat perquè es pugui commemorar en el 2016 l'Any Internacional de Santo Domingo. A més es va a establir algun tipus de vincle entre les poblacions de l'antiga Corona d'Aragó que tenen a aquest sant com a patró. De fet, la població alacantina de Petrés va poder venerar l'any passat el restaurat relicari d'aquest sant que posseeix el municipi vallibonense.

Així mateix, es té constància d'altres pobles amb el mateix patró, com Xaló, a Alacant; Rasquera en el propi bisbat de Tortosa, al que pertany Vallibona, així com l'aragonès de Lézera, com ha assenyalat Pitarch. El 2016 es compliran 800 anys de l'aprovació canònica de l'ordre de predicadores dominicos. Per a aqueix any, es podria fer una trobada general a Vallibona de totes les poblacions amb aquest nexa comú.

50 ANYS DE SACERDOCI DE PACO VIVES

Emili Fonollosa

Un fill il·lustre de Vallibona, mossén Paco Vives Pitarch va complir l'any passat 2013 els 50 anys en el sacerdoci escampant la paraula de Déu per les terres del bisbat de Tortosa, especialment al seu estimat poble i a Jesús (Tortosa) des d'on és rector de la parròquia Sant Francesc des del 29 de setembre de 2000

L'últim dissabte de juliol de 2013 va rebre a Jesús el merescut homenatge per aquests daurats cinquanta anys de vocació i dedicació religiosa i dies després, al mateix Vallibona se celebrà una missa en acció de gràcies.

Mossén Paco es l'excepció al refrany "ningú no és profeta a la seua terra". Vallibona sempre ha sabut valorar la dedicació al seu poble, sent tota una institució. No s'ha d'oblidar tot el que ha fet per la gent del poble, per la seua cultura, el seu patrimoni, els costums...

Ha estat ànima màter de l'Associació Cultural "Amics de Vallibona", dels campanents estiuecs de Jesús a Vallibona (que també estan durant aquest agost), el gran betlem vivent de Jesús...

Va nàixer a Vallibona el 2 d'agost de 1940. Després d'estudiar al Seminari de Tortosa s'ordenà sacerdot a Tortosa el 23 de juny de 1963. Les seues destinacions han estat la Parròquia del Roser de Tortosa, la Stma. Trinitat i la de Sant Josep Obrer de Sant Carles de la Ràpita i la de Sant Francesc de Jesús-Tortosa, però no ha deixat mai de banda el seu poble.

ENTREVISTA

-50 anys de sacerdot, és la culminació de tota una vida de dedicació pastoral, com se sent ara?

Físicament, em trobo molt cansat, però d'esperit tindria ganes de més coses, com si em faltés alguna cosa.

-I ara, com s'ha plantejat el futur?

Fins ara tenia molt clar que al complir 75 anys -ho faré a l'agost de l'any que ve-, em retiraria de tota responsabilitat, però, donades les circumstàncies, crec que el Sr. Bisbe em dirà com diu a tots: mentre les forces et porten, aguanta. Ja m'agradaria estar més lliure per poder passar més temps a Vallibona.

-Haurà passat per moments difícils, però millor seria recordar els més satisfactoris, com quins?

És molt satisfactori poder treballar, valorar i apreciar el teu poble. Crec que una manera d'exercir el sacerdoci ha estat aquesta: estimar i ajudar a estimar el meu poble. Sempre penso que la persona necessita un punt on trobar suport i que li servisque de trampolí a la vida per poder arribar molt lluny. Crec que Vallibona m'ha servit de "pèrtiga" per poder apreciar a la gent dels llocs on he estat. El gran científic Teilhard de Charden va escriure una frase molt bonica: "Estima la teua terra que ella agraida et prendrà en braços i et portarà fins al mateix Déu".

-Quin objectiu no ha pogut aconseguir?

Crec que no em puc queixar. Amb l'ajuda de Déu nostre Senyor i la de les persones que m'han rodejat, puc estar prou satisfet, encara que estar molt satisfet no sempre és bo. Aquí es podria aplicar aquell refrany: "Gat fart, no caça". Necessitem sempre un punt de insatisfacció per tindre desig de millorar. En aquest sentit, penso que una bona crítica sempre ens fa bé.

-En mig segle, què més li ha omplert? A qui està més agraït?

El contacte amb les persones, les parròquies on he estat. En mi ha estat una realitat allò que és diu que "la parròquia fa al rector i el rector fa a la parròquia". Els amics, la nostra quinta. Jo a Vallibona sempre m'he sentit molt apreciat. Li dec una gratitud molt gran a José Luis Martín Descalzo, escriptor de la meua època d'estudiant i dels primers anys de sacerdot, va marcar molt la meua vida, em va ajudar a descobrir el bé que hi ha a la terra.

-Com va ser la seua infantesa a Vallibona?

Feliç. Recordo que, després de les vacances, si ho havia passat molt bé, tornava al Seminari amb una gran il·lusió, en canvi si no les havia passat bé, no en tenia ganes. Això ho vaig constatar amb freqüència quan era professor de l'Institut de Sant Carles de la Ràpita: Després d'un cap de setmana en què els alumnes ho havien passat molt bé, es notava de seguida, tornaven a classe tenint ganes de treballar, si no ho havien passat bé, se'ls notava avorrits. I és que, quan una persona està contenta, demana-li el que vulgues que, si està a les seues mans, t'ho farà.

-Què més enyora del Vallibona de la seua joventut?

Els jocs al carrer, a la carretera, al riu. Jo sempre m'he considerat fill del riu, quan anàvem a pescar - no se si és realitat o és una impressió meua, al riu hi havia molt de peix- o a nadar a la barqueta. Recordo que estant al Seminari vam anar un dia a la platja i vaig cridar l'atenció a tots els meus companys de Morella, Forcall, Cinctorres perquè jo sabia nadar i ells no, i em preguntaren on havia après, els hi vaig dir que al riu Cérvol. A partir d'aquell dia encara vaig apreciar més el nostre riu.

-Des de l'Església i els seus sacerdots es poden recuperar i enfortir costums, tradicions, en fi, les arrels d'un poble, vostè n'és l'exemple...

Si he estat un exemple, no ho sé, però lo que si sé és que els pobles han de viure la seua vida al voltant d'aquest eslògan: "Una mirada d'agraïment al passat per viure el present en plenitud amb perspectiva de futur".

-Vallibona ha donat altres destacats sacerdots, com Meseguer i Costa, Maties Cardona, què en pot dir?

Meseguer i Costa fou bisbe de Lleida i arquebisbe de Granada, allí està enterrat. Fou un bisbe destacat per la cultura i per la qüestió social. El famós museu de Lleida és obra seua. Si no hagués estat per ell moltes de les obres d'aquest museu no existirien. La majoria eren obres que estaven arraconades, fora d'us. Ell les va recuperar,

sempre recompensant les parròquies amb objectes que els hi feien falta. Una llàstima que Maties Cardona morira tant jove. Era un gran educador, amb un esperit joiós, que és lo que li fa falta a un professor. No oblidem tampoc Mn. Vicent Jovaní, que va treballar durant molts anys a Cuba i que una part molt gran de la restauració de la nostra església va anar a càrrec d'ell.

-Com voldria que el recordaren els vallibonencs?

Com un home que ha estimat la seua terra i l'ha fet estimar.

-Com veu Vallibona d'aquí 50 anys més?

Vallibona serà el que natros vulguéssem. Emili, recorda aquella anècdota de l'alumne que va voler posar a prova al professor. Tenia un pardal al palmell de les mans i li va preguntar:

- Vosté que ho sap tot, el pardalet que tinc a les mans, està viu o mort?

L'alumne va pensar, si diu que està mort, obriré les mans i volarà; si diu que està viu, apretaré les mans i el mataré. Conteste el que conteste sempre quedarà malament. El professor el va mirar als ulls, compregué la seua malícia i li digué:

-El pardalet que tens a les mans està com tu vols que estigues, viu o mort”.

A mi m'agradaria que Vallibona no perdés el sentit d'acolliment. És un fet que hem constatat sempre, qualsevol persona que ve a Vallibona és ben rebuda i, si vol, fàcilment s'integra. D'aquesta manera mai no perdrem la nostra identitat.

Gràcies mossén per concedir-nos aquesta entrevista per a la revista d'aquesta associació de la que, volem tornar a dir, vosté va ser un dels grans impulsors.

MESEGUER I COSTA, EL BISBE DE VALLIBONA

125 ANYS DEL NOMENAMENT DE MESEGUER I COSTA COM A BISBE DE LLEIDA

Josep Miquel Bausset, monjo de Montserrat

Enguany s'acompleixen 125 anys del nomenament del valencià Josep Meseguer i Costa com a bisbe de Lleida.

Josep Meseguer va nàixer a Vallibona, a la comarca dels Ports, el 9 de novembre de 1843. Va estudiar a Barcelona al costat del seu parent, el bisbe Costa Borràs, i després a Tarragona, Tortosa i València, on es doctorà en Teologia i en Dret Canònic. Va ser ordenat prevere el 1867 i catedràtic als seminaris de Tortosa i Tarragona. El 1868 fou nomenat secretari de cambra del bisbe d'Oviedo, Benito Sanz i Forés, nascut a Gandia el 21 de març de 1828. A Oviedo es llicencià en Dret Civil i Canònic. El 1881, Josep Meseguer va ser nomenat canonge de la catedral de Valladolid. I el 1889, bisbe de Lleida. La seua consagració va tindre lloc a Valladolid el 19 de març de 1889, per la imposició de mans dels bisbes d'Oviedo, Zamora i Ciudad-Rodrigo.

Meseguer va fer la seua entrada a Lleida com a nou bisbe el 19 d'abril de 1890. Durant els 15 anys que va ser el pastor del bisbat lleidatà, Meseguer va tindre una gran activitat pastoral. Així, va ser decisiva la seua intervenció en les obres del canal d'Aragó i Catalunya, ja que sense la seua presència física o moral a Madrid, aquest canal no s'hauria fet.

Meseguer va ser un bisbe políticament no correcte, ja que en acomiadar els soldats que anaven a la Guerra de Cuba, els va dir algunes paraules que no van agradar als poderosos: “Si no foren els interessos econòmics?”.

El bisbe Meseguer va fundar el 1893, el Museu Diocesà de Lleida, recollint objectes i comprant-los a les parròquies i ermites que es trobaven mig abandonades. I és que Josep Meseguer tenia la idea de crear el museu, per guardar l'abundant patrimoni que hi havia al bisbat, que aleshores comprenia també les parròquies de la Franja de Ponent. Així, Meseguer va recuperar retaules, imatges, objectes litúrgics i elements patrimonials, que ell intercanviava o comprava a les parròquies que visitava, i que es trobaven en molt mal estat. De fet,

de no haver estat pel bisbe Meseguer, moltes obres d'art s'hagueren perdut o malvenut, i hagueren desaparegut del bisbat.

Meseguer va ser senador durant la legislatura 1899-1900, per l'Arquebisbat de Tarragona, i del 1905 al 1907, senador per dret propi. La seua obra més notòria va ser la construcció del Seminari de Lleida. En el seu Dietari personal, el bisbe Meseguer anava anotant amb detall les visites pastorals que li serviren per conèixer l'estat en què es trobava el patrimoni artístic de les parròquies de la seua diòcesi. Com ha dit el professor Ximo Company, el bisbe Meseguer és “l'artífex d'una col·lecció única sobre la història del bisbat”.

Després de 15 anys a Lleida, el 27 de març de 1905 Josep Meseguer va ser nomenat bisbe de Granada, on va morir el 9 de desembre de 1920.

Josep Miralles, en aquell moment bisbe de Lleida, demanava als diocesans, que pregaren pel bisbe Meseguer, “aquell excels baró, poderós en obres i en paraules, que va morir beneïnt a tothom”.

COL-LABORACIONS

VIVÈNCIES ENTORN AL MAS DE PASQUALET DE VALLIBONA. EMILIO MESEGUER DOMENECH. ESTIU 2011. PRIMERA PART.

Transcrit per Jordi Fonollosa

Fotos:

El roure del mas de Pasqualet amb al mas al fondo.

El mas de Pasqualet.

Emilio ens va deixar, la pèrdua va ser prematura i irreparable però mos queda el consol de tindre un gran record de una bona persona, afable i carinyosa. Ens quedarà també el record de totes les explicacions que mos va fer de les seues vivències i el seu coneixement de la vida i el treball en el terme de Vallibona, que ens va explicar en gran il·lusió i interès. Aquí va una petita mostra.

Vostè va arribar a viure al mas? Collons i naixe! i viure pos 20 anys lo menos, 20 anys llargs.

Que es lo més antic que recorda del mas? La faena d'antonces, llaurar en los animals, a fer llenya, esporgar pins per a fer llenya pa casa, antonces la llenya de carrasca se guardave per a carbó com ere el carbó lo que se pagave bastant, este poble tot ere de carboners i ahí se feen una perra, natros mateix tenim la finca diseparada, ara allí escanejaren les carrasques a la porta del mas allí estan que es podriran de velles. Per guardar les carrasques mon anàvem al dels germans que tot es pinar a asporgar pins a fer llenya per a casa.

La finca. Tot lo dels germans es comprat a un abuelo dels Cocons això ja diem Cocons es finca dels Cocons, allò ho va comprar lo pare i la mare quan es van casar que hi ha unes 60 hectàrees.

Allí al mas que tinc jo, en 30 hectàrees que hi ha potser hi havia 10 amos, moltes hortetes del poble però poc a poc se ho va anar fent tot mon pare, tot ho va anar comprant.

Les cases en tenia una, la va heretar de son pare, al mas hi ha 3 cases, el mas estave repartit en 3 famílies. Una caseta la del mig, que es la més menudeta hi havie dos abuelos, hi allí vivien!, els hi dien Vicenta i a ell li dien Bono, mont pare ho va comprar quan la evacuada alló dels Maquis. I l'altra ere de un que li dien Pasqualet germà de la meva abuela, però jo sempre ho he vist nostre, de mont pare.

Lo Paqualet principal, aquell home per cert se va matar a la Sénia, i a Morella n'hi havie un altre que tenia una barba i a la època li dien Pasqualet Barba Roig que es va casar al Fondo i estave a Morella i ere també germà de ma abuela per par de mon pare.

Al bisabuelo li dien Pasqual i el revisabuelo que li dien Felipe pervenie de Herbeset, aixó ja son coses que hem trobat als papers pero ja no mos enrecordem.

El mas està en la Dena de la part Solana la primera per la part Solana baixa, sol de Solana ascomence aquí baix al mas del molí la Torre i acabe al mas de Hostalas al darrer mas de cara a Rossell.

Les Ovelles. Tota la vida n'hi va haver de ovelles al nostre mas pot ser poques unes 35 o 40 ovelles n'hi havia sempre, lo que pase es que jo después de casat vaig tenir unes 200 o 250 ovelles.

Jo vaig treballar el mas, la terra, los bancals llaurant en los animals sembrant blat, civada, panís, cigrons, avena. I la horta la teniem al Batà al riu Cervol que encara pertany a la finca del mas de Pasqualet i encara està i l'aigua de la font de la Solana, la fon den Tena i un pou que tenim allí en lo mas baix terra i paredat, ere aigua de la pluja i quan plou a manta hi ha dos ullals que un que està davant del mas quan revenie, eixia aigua durant una vintena de dies i omplia el pou.

Casa al poble. Natros no teniem casa al poble però quan la evacuà, lo dels Maquis, mon pare va comprar la casa d'allí baix de ma germana i después al cap de uns anys jo i Maria ja vam comprar esta.

Molts masos tenien casa al poble però natros no, però teniem una casa que teniem una franquesa com si forem de família i a les festes anàvem a casa de cala Estanquereta com si forem de família, allí vivia Paco Carrer Nou i a la abuela li dien tia Ramoneta de cala Estanquereta, ere molt bona dona.

Quan anàveu al poble? Quan erem fadrins, los domenges i dissabtes natros capa el poble a peu!, perquè treballant vaig eixir poques vegades del mas, me costave mitja hora antonces pujar al poble i algun camí ni això tampoc perquè pujava la mitat del camí correns.

Al poble si no ere per pagos de contribucions o quan hi havie necessitat d'anar a comprar algo de lo que fore, sal, lo que no tenies al mas, al poble no se anave, a lo millor estaves 15 dies sense anar al poble. La meva abuela per lo menos a Semana Santa molts domenges a misa al poble. En la època del meu pare quan ere jove ere obligat a anar al poble a confesar-se, però jo això ja no ho he conegut.

La rutina del mas. Treballs al mas. Cada temporada te la seua cosa perquè quan venia la temporada a sembrar los homes se alçaven de matí un pienso als matxos i tu esmorzaves i después pos ya ma de matxos a llaurar en l'aparell i a sembrar el blat. Mos alçavem de punteta de dia de punteta de sol, además com eixe treball lo feies per a tu pos si un dia feies un quart d'hora tart pos no passave res com si era mitja hora, cada cosa al seu temps quan venia la sega pos a la sega se matinave t'alçaves, una copeta d'aiguarent i a lo millor dos galletes i un trago d'aigua, hi havie molta costum!. I allà les nou venien les camareres, la dona del amo o la que fore en l'esmorzar i a una sombra i a esmorzar ben asmorzat, i después a tornar-hi a segar un altre camí i a la que venie allà la una capa dinar, dinaves después de dinar una hora o hora i mitja de siesta hasta allà les tres, a tornar a engegar i allà de 6 a 7 molts camins ja fees berenar i sopar tot al bancal, feen moltes vegades un guisat de pataques tallades grosses i un conill i dos cabeses d'alls, allò ere boníssim. Berenaves i sopaves i tornaves a enganxar un rato fins que es fee de nit fosc i después capa casa, un rato a la fresca al pedris, los que fumaven feen un cigarro o dos, xarraves un ratet i después a dormir i avant.

Cada un ja sabia lo que s'havie de fer quan se fee de dia, un a llaurar o a treballar en los animals, un atre en lo ganao en ovelles y cabres i un atre a lo millor a l'hort, cada un ja sabia lo que habie de fer. La dona ere més de casa però també treballaven al camp. Arribaves al migdia a l'hora de dinar, la dona estave allí en lo dinar fet i los plats a la taula. Criaven los xiquets.

L'aiguarent. En sendemà a tornar-hi, la copeta d'aiguarent en dejú i capa a segar!, la barreja també en una miqueta de moscatell, això varios camins. L'aiguarent sempre he sentit a dir jo que a Herbers, tots los abuelos del temps del nostre iai i del temps del pare també hi havie molta costum de matí quan se alçaven aquí al poble a cal Garxo a la Cooperativa i a lo millor s'en fotien 3 o 4 cada un! estaven abeats, tambe minjaven algo, un pastiset, pero de totes meneres la majoria en dejú.

El roure del mas. Jo sempre l'he vist igual de gros. A eixe roure al menos dos rayos li han caigut a eixe arbre. Quan li cau un rayo va baixant i voltant i per ahí on passa un pam o dos lleven la crosta i al cap de una any o dos tornave a ornir, tornave a tapar la crostarola però ara fa uns anys que pareix que no va a més, però eixe arbre centenari, vell vell, i encara perque mon pare li va tallar dos o tres simals per a fer carbó, però ho ha ornit alla on va tallar, este arbre fa una sombra al estiu grandiosa.

Este arbre esta a molt bon puesto perquè està contra el mas i hi havie bancals que es cultivaven i després la cuadra del ganao a prop i ho xuclava tot.

Festes de Octubre. *A festes de octubre eren les festes majors del any, primer domenge d'ocubre, després estave el Corpus, l'Asunció, Pasqua, Sant Antoni, la Candelera a primers de febrer, cada mes hi havie una festa o dos. Los joves a lo millor de dia un rato al poble, quan jo ere jovenet jovenàs a manta los masovers triats quan se feia mitan tarde capa els masos i Bureos que se deia antonces.*

Bureos. *Al Molinet que es un mas que hi ha contra el riu, allí hi havie un home que es deia Solapa, que per cert va marxar quan lo dels Maquis, i allí a lo millor mos ajuntavem 30 o 40 joves xics i xiques i aquell home tenia una gramoleta i a vallar allí!, feem vall en alló anave en un disco i a ballar s'ha dit! i a lo millor un altre domenge a Sant Domingo. Al puesto que feen bureo ja hi havie de tot, los amos se encuidaven de que hi hagues de tot vi, conyac, moscatell de tot, aiguardent sobre tot, en la època que em vaig criar se gastave moltissima. També hi havie una veguda que li deien calmante vitaminao que tenie bona bebenda ere una cosa que no se de que ho feen.*

Rentar la roba al mas. *Les dones també llimpiaven la roba. La roba natros a la font den Tena o a la font de la Solana, a totes les fons hi havia les seves pedres, llavadores que diem, i allí ajegudes a llimpiar la roba. Natros al pou també teniem una especie de llavadora, però lo principal a les fons.*

Antonces los homes la faena de casa o guisar no feen res. Si ma mare quan erem joves hagues vist a natros ascurar els plat haguere dit fugiu, fugiu!

Les basures. El femé. *Tots los masos tenien fora del mas una mica apartadet un femé. Allí fotiem lo fem dels matxos, de l'altre ganao, conills, tot parave allí colgat i avant, i les basures de dins de casa pos alló allí també, es podrie tot i despues es tirave als bancals que ere el abono que hi habie antonces, ere molt bo pa l'agricultura.*

Anar al lavabo... *Anar a pijar i lo demés, les dones si ere de nit si ere menester anaven al femer i si no pos... Los homes allà on se mos presente i avant com pasave aquí al poble. Quan penses això, que anaves a fer totes les faenes al corral del matxo suposem, bueno, buenol, tapat. Si ho peses dius pareix mentira que aixó fore així. Casat jo al corral, porque un home pos t'envas un trosset lluny i no pase*

res, però una dona es mes delicat. Ara ho penes i dius com pot ser!.

Quan us banyàveu?. *Lo batre es de los més... que tragaves més pols, perquè quan agranaves l'era aquella polseguina!, quan ventaves la serra pa llimpiar lo blat.. antonces los homens a lo millor estaves 8 o 10 dies que no te rentaves, la cara sobre tot , les dones allà en una palangana se rentaven. Natros després de fer la faena al riu, com natros no estavem molt lluny, mos fotiem dins de un toll i allí te rentaves. A lo millor hi havie homens que estaven hasta algun un any sense rentar-se.*

El sabó que feen de casa com el de esta dona meua que encara en fa en oli, sosa ..., aquell sabó es millor que cap diuen, pa rentar-nos i per a rentar la roba.

HISTÒRIA I FETS CARLISTES A VALLIBONA

Armand Sariñena

El carlisme no és un fet espontani, és la resistència a un moviment liberal europeu, que apareix a Espanya després de la revolució francesa. Està vehiculada per la guerra del francès de 1808 a 1813 on Espanya va ser ocupada per aquests i José Bonaparte 1er., germà de Napoleó i anomenat popularment com "Pepe Botella ", va ser proclamat rei. (Guerra de la Independència).

La lluita popular en defensa de la religió, la pàtria i el rei apareix com una actitud clarament ideològica. Sergi Beser (1).

José Gueixada declara que els mals que patia Espanya i Europa sencera, es devia a la revolució de França i a les llibertats que després d'haver sembrat el terror en la "Patria de San Luís", havia posat en commoció a totes les nacions (2).

Les rancúnies eren grans, el pare Rico va ser un dels dirigents del aixecament patriòtic de València amb la matança de varis centenars de francesos la nit del 5 de juny de 1808.

També cal destacar l'afusellament de 16 morellans per part dels francesos el 7 de maig de 1813. Morella va ser ocupada fins el 22 d'octubre de 1813.

Durant aquest període tenim tres naixements a Vallibona relacionats amb aquest fets (6):

1. El 25 de març de 1809 neix Mariano Querol Salvador "padres emigrados de Morella a causa de estar ocupados por los enemigos de la religión, los franceses".
2. El 20 d'abril de 1810 neix Manuela Messeguer Blasco "a causa de la presencia de los enemigos de la Santa religión, los franceses".
3. El 2 de juliol de 1910 neix Joaquín Celma Muntades "por motivo de estar apoderados los enemigos franceses de Morella y no poder ejecutar en ella las funciones de la iglesia como administración del Sacramento"

En 1822 es produeix una sublevació realista en el trienni liberal. El 31 de maig de 1822 "al rayar el alba los cerros del este de Morella aparecieron cercados de gente armada, algunos hacia subir el numero de 1000, pero en realidad había unos 100 voluntarios mal armados y unos 400 paisanos de Vallibona con palos levantados, según tenia ordenado Jose Rambla, natural de Cherta." (3). L'exercit liberal de Morella es va rendir.

Els realistes carlins exclosos de qualsevol mena de participació, es revoltaren en diferents ocasions contra el govern liberal.

En la ribera de l'Ebre i a Tortosa van esclatar els primes brots de la revolta dels Mal Contents (1825-1828).

L'any 1830 el rei Fernando VII publica "La Pragmática Sanción", per la qual poden accedir a la corona d'Espanya tant els homes com les dones. El 29 de setembre de 1833 mor el rei deixant com a descendència dos nenes de 1 i 3 anys. Aquesta última es proclamada reina el 24 d'octubre de 1833 amb el nom de Isabel II. Segueix la primera guerra Carlista, la dels 7 anys (1833-1840).

El 13 de novembre de 1833 el Baró d'Herbés Rafael Ram de Viu proclama Carlos V, germà de Ferran VII, rei d'Espanya a Morella. Javier Urcelay en el seu llibre "El Maestrazgo Carlista" esposa d'una manera exhaustiva, el conjunt dels fets Carlistes de 1833 a 1876. Senyalar que Vallibona figura en les pàgines 325 a 331 d'aquest llibre. Els masos de Vallibona que serveixen de base Carlista en aquest període son:

continua a la pàgina 18

LES FESTES 2013...

per J. Emili Fonollosa

MÉS FOTOS I VIDEOS A WWW.VALLIBONA.NET

...EN COLORS

COL·LABORACIONS

Mas de Cirés, gener de 1834, l'Ermitori de Sant Domingo, 14 de febrer de 1834, Mas de Cardona, 13 de maig de 1835, Mas del Bosch, 20 de maig de 1835, on es crea el Batalló de Tortosa amb 795 voluntaris per part de Cabrera, encara que es utilitzat en 1834.

Donem nous elements d'aquest període trobats en l'arxiu Parroquial de Vallibona, amb l'objectiu de permetre noves investigacions.

La mort de desgracia, en el mas del Bosch, el 28 de maig de 1834 de Domingo Meseguer Pla, vidu, nascut el 29 de novembre de 1776.

Les ocupacions dels masos devien de crear tensions.

Trobem les primeres defuncions de voluntaris Carlistes amb enterraments gratis:

Quadre de Ferrer Dalmau sobre "la rotura del cerco de Morella por Cabrera" (1ª guerra carlista).

- Francisco López el 07 de maig de 1837, origen província de Sevilla del segon batalló primera companyia de Tortosa.
 - Don José Pujol de 18 anys el 11 d'agost de 1838 cadet, fill de José i Rosa Salom de Benissanet.
 - Domingo Boix, soldat del primer batalló de Tortosa.
 - Mariano Estrada de 28 anys el 26 d'agost de 1838, fill de Mariano i Francisca Gychiel, soldat del primer batalló de Tortosa. (6).
- En 1839 comencen les execucions de presoners liberals.
- 24/01/1839: 6 presoners de la divisió Córdoba, Benigno de la fuente, Sebastian Martinez, Manuel Pérez, Rafael Florin, Leon Rossigner, Gregorio Anguedo (se'ls van morir per el camí).
 - 24/01/1839 : Mateo La Marc del regiment de l'Àfrica reb el sacrament de l'extremunció.
 - 09/04/1839 : Francisco Biella més un desconegut del regiment de Córdoba, Francisco Fernandez 6ª companyia de la primera de Córdoba, Juan Rico 6ª companyia de la segona de Córdoba.
 - 10/04/1839 : 13 presoners, Pedro Gallo, Francisco Cassene, Juan Sanchez, Bartolome Helmon, Jose Burtos, Juan Gomma, Louis Blanco, Juan Alonso, Santos Preciado, Jacinto Lopez, Manuel Cabrera, Islas Fernandez, José Fuentes (Batalló Àfrica i Córdoba).
 - 11/04/1839 : 5 presoners, José García, Melchior Juntonia, Jose

Serrano, Manuel Garcia, Juan Meconfer (Batalló Àfrica i Córdoba).

- 12/04/1839 : 5 presoners, Lorenzo Alvarez, Blas Perez, Manuel Meseguer, Emilio de San Martín, Valeroso Sánchez (Batalló Àfrica i Córdoba).

- 13/04/1839 : 2 presoners dels que s'ignora els cognoms.

- 14/04/1839 : 1 presoner des que s'ignora els cognoms.

L'últim any de la pèrdua de Morella trobem morts Carlistes:

- 16/01/1840 : "Murió un soldado de repente en el hospital (entierro gratis)"

- 29/05/1840 : Manuel Soriguela (*soldado trompeta*) origen Torrent de Valencia Batallón de Valencia – *entierro gratis* .

- 31/05/1840 : Murió en Santo Domingo Don Martiñano Dueño ayudante del 4º batallón de Aragón, origen Borgas de Osma, esposa Doña Maria Perez habitante Alcala de la Selva.

L'anàlisi de les actes de naixement ens fa veure el moviment de població ja que hi ha pares que son de fora del poble a partir de 1837, en particular:

- 20/08/1838: Jose Guimeon, hijo de Manuel Guimeon (Miravet) y Doña Antonia Duarce, testigo Don Mateo Motero y Josefa Guimeon.

- 05/03/1840: Maria Dolores Zarea (Difunta) hija de Jeronimo Zarea y Maria Fabregat de Miravet, testigos Manuel Corbero de Valencia y Miguela Martí de Beceite.

- 31/03/1840: Juaquina Maria Ricarte hija del Alferes Don Jose Ricarte (Melilla) y Doña Josefa Boix (Benazal) testigos Don Joaquín Torecillas de Calanda y Doña Soler del Prat.

- 22/04/1840: Don Pastor Ramon Guitart hijo de Don Vicente Guitart (Benicasin) y Doña Margarita Fernandez (Tortosa) testigo Don Francisco Crestia (6).

El 30 de maig de 1840 els carlistes perden Morella.

Hi ha un parèntesi entre la primera (1833-1840) i la segona guerra Carlista (1845-1869). En 1841 Tomás Penarroya de mal nom "el Groc" natural del Forcall comença una nova insurrecció limitada en la zona del Maestrat, aquesta es anomenada la Guerra del Groc. Aquest va ser assassinat a traïció el 14 de juliol de 1844. Aquest fet està perfectament descrit en el llibre del professor José Eixarc Frasnó

"Aportacion a la historia del Forcall" pàgina 41 a 60. Ens indica la presencia el dia de la mort de "el Groc" de Juan Pitarch de Vallibona, el qual amb tota probabilitat seria el seu home de confiança.

Juan Pitarch Segura neix a Vallibona el 27 de desembre de 1819 i es casa el 4 de desembre de 1848 amb Isabel Guimerà Salom amb la que té 12 fills. (6).

Per acabar trobem una defunció el 19 de setembre de 1844 d'Antonio López Martínez de 18 anys de Chivert de Murcia, soldat granader del batalló Provincial Albacete (liberal). (6), es una defunció fora del període bèl·lic.

Aquesta aportació de fets i dates, certament es incompleta, però pretén donar una imatge de Vallibona com a un lloc aïllat i protegit, on persones d'altres llocs anaven a refugiar-se en períodes bèl·lics. Aquesta capacitat d'assimilació en aquestes circumstancies i la hospitalitat de la població de Vallibona és d'agrair.

(1), (2) A.M.Y.C año IX 1987 – 1988, pàgina 29.

(3) A.M.Y.C año XVIII 2002, pàgina 37.

(4) Ramon Cabrera a l'exili de Conxa Rodríguez Vives, pàgina 15.

(5) Ramon Cabrera a l'exili de Conxa Rodríguez Vives, pàgina 16.

(6) Arxiu Parroquial de Vallibona.

“ELS MAJORALS DEL CORPUS”, UNA OBRA DE MOSÉN JULIÁN SANJUÁN

Alfredo Gómez

El pasado día 20 de junio, con motivo de la festividad del Corpus se representó en Morella la obra teatral “*Els majorals del Corpus*”, de mosén Julián Sanjuán Pascual, escrita entre 1922 y 1926, y publicada en Morella en 1929. La función, organizada por la Asociación de Jubilados “*Mare de Deu de Vallivana*” y dirigida por Carlos Sangüesa, fue interpretada por varios vecinos del municipio. Con ello se recupera una de las piezas más destacadas del teatro costumbrista castellanense. La festividad del Corpus morellano,

que este año alcanza su 656 edición es una de las más antiguas de toda Valencia ya que data de 1358, siendo solo tres años posterior a la de Valencia capital.

Aunque nacido en Morella, mosén Julián puede ser considerado como un vinarocense más, donde vivió su familia y donde fue muy apreciado por su carácter afable. Canónigo Beneficiado de la Catedral de Valencia, a Vinaròs venía regularmente y contribuía en todos los actos religiosos y sociales que se le reclamaban, como por ejemplo en el sermón que ofreció en la Arciprestal el 22 de junio de 1919, ya como Beneficiado de la Catedral de Valencia, bendiciendo la imagen del Sagrado Corazón, presidiendo el triduo de las Filomenas en 1925 y 1926 respectivamente, y la predicación y sermón en el novenario al Jesús Nazareno en 1927. Su fama de orador era muy apreciada en la población y siempre que sus labores pastorales se lo permitían se desplazaba a Vinaròs para impartir sus elocuentes sermones.

Julián Sanjuán nació en Morella el 19 de junio de 1865, hijo de León Sanjuán Blasco y de Magdalena Pascual Mateu. Tuvo tres hermanos, Ricardo, Emilia y Joaquín. Su hermano Joaquín, casado con Pilar Escribano, fueron padres de mi abuela paterna, Carmen Sanjuán, y de Julián y Joaquín, que fue también escritor aficionado de obras teatrales por influencia suya y que colaboraron en más de una obra como en “*Un final feliz*”, estrenada en el Teatro de Castellón. Con su tío mosén Julián mantuvieron una estrecha relación familiar y de amistad fraternal, y su memoria todavía se recuerda de manera entrañable en nuestra familia.

Mosén Julián fue ordenado sacerdote el 7 de enero de 1891 en la Arciprestal de Morella, oficiando la ceremonia el Reverendo Manuel Bordás, cuyo hermano era zapatero en Vinaròs, y que fue padrino de su sobrino Julián. Aficionado a la poesía y a la narrativa teatral de tema religioso y costumbrista, escribió diversas obras, entre las que destacan el relato “*La Festa de Sant Antonio de Morella en l'any 1903*” que dedicó a Eduardo López Chavarri. Fue autor también de la obra “*Reseña histórica de la Virgen de Vallivana*”.

Mosén Julián ganó los Juegos Florales de El Ferrol en 1917. En las fiestas patronales de Vinaròs de este mismo año ganó el Premio Extraordinario en los Juegos Florales, acto celebrado en el Teatro Ateneo. En este mismo año, la sociedad vinarocense “Benavente Quintero” convocó un premio de narrativa e historia con

el lema “*Biografía de Costa y Borrás*”. El premio quedó desierto, sin embargo la Sociedad decidió otorgar un accésit al trabajo de mosén Julián. El premio consistió en una escribanía, regalo del arzobispo de Granada, hijo de Vallibona, José Meseguer y Costa.

Mosén Julián fue nombrado “Hijo Predilecto” de la ciudad de Morella en el año 1910. Falleció en el Santuario de Vallivana el 1 de julio de 1949, siendo enterrado en Morella y no en el santuario como era su deseo, por negativa del obispo.

“*Els majorals del Corpus*” es un sainete escrito en valenciano, en dos cuadros, de costumbres tradicionales morellanas, publicado en el año 1929 por la imprenta de Valeriano Carceller de Morella y dedicado a “*la Societat de teixidors i obrers catòlics*” del municipio. El argumento trata de unos mayores tejedores de Morella que invitan a unos amigos de Madrid, familiares de Julián Prats “farinetes” que vienen a pasar la fiesta del Corpus a la población. Todo el cuadro se desarrolla el día antes de la festividad del Corpus, viendo como se prepara la ciudad para la fiesta. Con personajes de la época, todos ellos reales, en la obra salen más de 100 personajes de la época de Morella.

FRANCISCO DE LA TORRE, UN ASTRÒLEG VALENCIÀ NASCUT A TORTOSA I VALLIBONENC A ESTONES

Alvar Monferrer

Entre els astròlegs valencians del segle XVII destaca Don Francisco de la Torre i Sevil (1625-1681), un tortosí que va estudiar a València i es quedà a viure en aquesta ciutat, tot i que de tant en tant hi passava per la Tortosa nadiua. La seua vida i els seus escrits van parells amb els d'un altre personatge, Gaspar de la Figuera y Cubero de Monforte, nascut a Olocau del Rei i batlle general de Morella, jutge de Causas Piadosas per Sa Majestat el Rei, i autor de la Miscel·lània Sacra de Diversos Poemas (València, 1658). Tots dos pertanyien a l'orde militar de Calatrava.

Don Francisco és considerat un autor en llengua castellana de categoria molt estimable i escrigué coses apreciables. La seua carrera literària es produí a València, com he dit, encara que de tant en tant viatjava a Madrid i Saragossa. Escrigué, sobretot, poesies a l'estil de Quevedo, una part de les quals, les dedicades a la Mare de Déu, foren arreplegades al llibre *Luzes de la aurora, dias del sol, en fiestas de la que es sol de los dias, y aurora de las luces, Maria Santissima*, publicat a València el 1667.

Composà també una antologia titulada *Varias Hermosas Flores, del Parnaso. Que en quatro floridos, vistosos quadros, plantaron iunto a su cristalina fuente* (València, 1680), inclou versos seus i d'altres autors contemporanis. És recordat, sobretot, per l'obra *Reales fiestas a la soberana imagen de la Virgen de los Desamparados, de la Ciudad de Valencia, en su translacion a la nueva capilla* (València, 1667).

Francisco de la Torre tingué que ser un enamorat del poble de Vallibona, en la comarca dels Ports de Morella, on es retirà per a poder observar des d'un cel net de boires la nova estrella apareguda en la constel·lació del Cigne. Entre els papers que se citen en el *Catálogo bibliográfico y biográfico del teatro antiguo español desde sus orígenes hasta mediados del siglo XVIII*, de don Cayetano Alberto de la Barrera y Leirado, trobem, seua, una *Carta a doña Ana Francisca Abarca Castro y Mur, en elogio a su obra, carta autògrafa i rubricada en aquesta població el 28 de juny de 1655*. Hi ha també una altra *Carta autògrafa de Pedro Castell Arnau a don Francisco de la Torre; escrita en Tortosa y dirigida a Vallibona*. Tot indica que devia tindre casa pròpia en la localitat on habitaria

llargues temporades. Gairebé un any i mig després de la primera carta esmentada, al desembre de 1656, encara hi estava, perquè la presentació encomiàstica que fa de l'obra de Gaspar de la Figuera, que he citat, està datada a Vallibona, y *Deziembre 12, de 1656*.

La raó de l'estada a Vallibona la dona ell mateix: *la Astrología no ha muchos siglos que añadió una luz al Cielo, hallando un nuevo astro en la Constelación Cisne*, com ja he dit. Evidentment l'aire pur i l'altura del poble eren convenients a la seua pretensió de contemplar en les millors condicions possibles el nou astre. Aquest estel devia ser un cometa o alguna supernova, com la de 1572, que estudiaria el valencià Jeroni Muñoz, el tractat del qual sobre els cometes es va divulgar per tot Europa. Cal fer constar que la Universitat de València tenia excel·lents catedràtics en la matèria que van escriure llarg i profusament sobre aquestes qüestions.

Físicament don Francisco de la Torre i Sevil era un home baixet d'estatura i poca cosa, encara que era conegut pel seu mal geni, d'acord amb la descripció que d'ell fa Jorge la Borda, membre quasi permanent de la tertúlia de l'acadèmia que es reunia a la casa del Comte de Lemus en València. Diu textualment:

Don Francisco de la Torre, con quien no habló este verso latino, conveniunt rebus nomina saepe suis (moltes vegades els noms estan d'acord amb les coses), era bueno para diamante, porque tenía, aunque pequeño, lindos fondos; era su talle por lo breve un gusto; tenía muy buen pico, pero su boca era tal, que no sabía disimular aún sus faltas, pero esto no le entraba de los dientes adentro; parecía prodigio que en un cuerpo tan menique cupiera un alma tan gigante, y por esto escribieron en su sepulcro:

Aquí yace en dura calma...

Mas nada yace, porque

Aqueste poeta fue

Todo alma.

El text, de tan rebuscat, a penes s'entén. Veurem d'explicar-lo: com que era menut, no sembla que el seu cognom (de la Torre) convingués a l'estatura. D'aquesta manera cal entendre l'epitafi com que un home tan breu no podia ser gran com una torre, sinó més aviat era espiritual com els estels que estudiava.

D'altra banda, no anava descaminat don Francisco. La qualitat del cel de Vallibona és excepcional, perquè permet captar fenòmens en la foscor nocturna, que no es veuen normalment. Com l'aeròlit (potser era una altra cosa) que hi veieren alguns veïns poc abans de les 12 de la nit un dia de començament del mes d'agost de l'any proppassat 2013, en el terrat de casa estant, que s'anuncià amb una bufada potent. Anna Serret conta que era espectacular i d'un volum aparent com el de la lluna, però de moltes coloraines. desaparegué darrere de les muntanyes, com si caigués. També fou vist a Badajoz, Menorca, Mallorca, Sevilla i altres llocs, segons el diari *El Mundo-Castellón al día* (diumenge, 11 d'agost de l'any esmentat, p. 17).

Si algú en vol saber més sobre aquest cavaller, que busque a Google dos treballs sobre el nostre astròleg i escriptor, publicats per Manuel Alvar, un benicarlando considerat pels que n'entenen, un gran erudit i expert en llengua i literatura castellana, que va faltar l'any 2001. Estan publicats per la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.

ASSOCIACIÓ CULTURAL RAMELL

Un dels millors moments de les festes d'agost de l'estiu passat va ser sens dubte el que ens va oferir l'associació cultural Ramell. Es per això que li hem demanat a una de les seues impulsores, la vallibonenca Lledó Querol que ens contés alguna cosa d'aquesta entitat per al nostre "Esquirollet".

L'Associació Cultural Ramell va nàixer gràcies a l'esforç conjunt d'un grup de joves amb la intenció d'investigar, recuperar i divulgar el folklore de les comarques septentrionals del País Valencià. Així, iniciarem un camí conjunt de lluita per la recuperació i difusió de la cultura popular i tradicional de les nostres terres.

El Grup Ramell és una associació sense ànim de lucre que viu gràcies a les subvencions i mostres en les quals participa.

La nostra associació està formada per:

- **La Ronda.** La Ronda de Ramell, un grup de gent que estudia i tracta de copiar la manera de tocar els músics que han continuat la seua tradició gràcies a la cadena de transmissió oral.

- **Els balladors.** De la mateixa manera, els balladors de l'associació han après dels balladors i balladores tradicionals de les diverses localitats estudiades, la seua manera lúdica i espontània de ballar, lluny de coreografies.

- **Gaita i tamborí (dolçaina i tabal).** També la nostra formació compta amb músics de gaita i tamborí. Aquests dos elements són imprescindibles dins la nostra música tradicional.

Escoles. Tot el treball d'investigació i recopilació de músiques i balls tradicionals cauran en l'oblit si aquestos coneixements no es transmeten a les noves generacions. És per això que, des dels inicis, Ramell compta amb diverses escoles per ensenyar als xiquets i des de fa uns pocs anys a tota la població en general, tot allò que recopilem amb el treball de camp. Ramell compta amb una Escola Infantil, una Escola Juvenil i una Escola d'Adults de dansa i un Escola de Música, on a més d'aprendre balls, s'educa a respectar i valorar les nostres tradicions, els més menuts aprenen jocs tradicionals, cançons, indumentària i molts altres aspectes de la cultura popular.

2. ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL RAMELL- Treball de camp.

El treball de camp de Ramell presenta dos vessants clarament diferenciades: el treball amb informants i el treball d'arxiu.

El treball amb informants es basa en realitzar entrevistes a persones que coneixen, o han conegut al llarg de la seua vida, alguna manifestació de la cultura popular, sobretot música, ball i indumentària. Quant al treball d'arxiu, al llarg dels nostres anys d'existència hem pogut recopilar un important arxiu, que compta amb fons de L'Arxiu del CSIC, L' Arxiu Provincial de la Secció Femenina, L' Arxiu de l'Institut d'Etnografia i Folklore de València, L'Arxiu sonor de Salvador Seguí. Obra del Cançoner Popular de Catalunya, Filmoteca Valenciana, Fonoteca de Materials.-

Publicacions i altres materials.

El treball de camp realitzat a les localitats d'Atzeneta del Maestrat, Culla, Vilafranca, Zucaina i Ludiente s'ha vist reflectit amb l'edició d'un doble disc compacte **"DE RONDES I BUREOS. Música dels valencians de seca"**, on, per primera vegada es dona veu als músics tradicionals de les esmentades localitats. Aquest doble DC va ser enregistrat a la Universitat Jaume I i va ser editat l'any 2006.

S'han celebrat tres jornades de Joc i Ball per a diverses escoles de ball, en les quals es va publicar un llibret amb diversos jocs tradicionals, dels que van poder gaudir tots els xiquets assistents a les jornades. També al novembre de 2008, coincidint en la celebració del X aniversari de la nostra associació, s'ha realitzat una mostra d'indumentària tradicional, de la que tenim previst editar un catàleg.

Extensió universitària.

La Universitat Jaume I, mitjançant el programa d'Extensió Universitària, del qual formem part, organitza una sèrie de tallers i conferències, arreu de les localitats valencianes del nord, per tal d'apropar la cultura a tots els ciutadans. Dins d'aquest programa, Ramell ha organitzat tallers de ball tradicional, conferències sobre música i ball tradicional, conferències d'indumentària tradicional, etc.

Col·laboració amb altres associacions.

Ramell, conjuntament amb altres agrupacions de la ciutat de Castelló, forma part de l'Agrupació d'Entitats del Ball Perdut. Entitat que vetlla per la recuperació i difusió del nostre ball de plaça.

També, amb col·laboració d'altres associacions de la ciutat formem part del Comitè Organitzador del Festival de Danses de l'Antiga Corona d'Aragó.

TROBADA DE RONDES.

Aquesta activitat va ser una de les propostes més ambicioses de l'associació.

En la societat actual ens trobem que la continuada despoblació dels àmbits rurals i la tendència social a la globalització, estan provocant la pèrdua d'una gran part de la nostra cultura popular, entre elles la música i el ball tradicional.

A algunes comarques de l'interior, tenim el privilegi de comptar amb formacions de músics i balladors tradicionals que es reuneixen amb una finalitat única i exclusivament lúdica, el que tradicionalment s'anomena bureo. Tanmateix, aquest costum de reunió festiva amb música i ball està desapareixent per falta d'un relleu generacional en les comarques esmentades.

L'objectiu principal de la Trobada, donat els antecedents anteriorment identificats, no podia ser altre que implicar la gent jove d'aquestes comarques, en la conservació del seu patrimoni i aspirar així, a que el ball i la música popular tornen a ser una cosa del present amb perspectives de futur.

La Trobada de Rondes pretén reivindicar el ball i la música popular com una manera de fer festa, passar-ho bé i conèixer gent. Els joves han d'agafar el relleu generacional alhora d'interpretar les músiques masoveres i la millor manera de generar aquesta inquietud és dignificar la música davant els ciutadans.

3. CONTACTE DE L'ASSOCIACIÓ

Per qualsevol dubte o consulta pot contactar amb nosaltres al següents correus electrònics:

Lledó Querol 653 232 338 lledogg@hotmail.com

A L'INDIA, A CURAR ENFERMOS

Una descendiente vallibonense, Laura Pomer Segura, nieta de Juan Ramón Segura y Carmen Mestre, pasó todo el julio del año pasado viviendo en la India para cuidar y curar enfermos de tuberculosis de una clínica de Calcuta. Éste es el relato que nos ha hecho para nuestra revista su abuela Carmen, habitual colaboradora de "L'Esquirolet".

Una nieta mía lleva dos años estudiando Enfermería. Estuvo dos meses de prácticas en el Hospital General de Castellón. Tiene tan buen corazón que me contaba: "¡cuánta gente hay que cuando voy a darles las pastillas no tienen ni agua! (Hoy día la Seguridad Social no paga el agua) y de mi paga les traigo una botella fresca de la máquina". La sorpresa mayor fue cuando durante el mes de junio me dijo: "El mes de julio me voy a la India a curar enfermos en una clínica de la Madre Teresa, en la ciudad de Calcuta". Así lo pensó y así lo hizo. Tuvo que ponerse un montón de vacunas para irse y también al volver por si era portadora del virus de alguna enfermedad.

Se fue con otras chicas y un cura joven de Benicàssim, de toda la provincia solo eran ellos cutro. En Madrid se formó un grupo de 25 voluntarios. Ninguno cobraba, solo iban a hacer el bien. Llegaron a Calcuta y allí la Madre Teresa tiene varias clínicas gratuitas para los más pobres, "los desahuciados" como les llamaba ella. Una clínica era para niños, mujeres maltratadas, moribundos y otra para tuberculosos. Mi nieta estuvo en la de tuberculosos. Me contaba que con lo malitos que estaban, al ver entrar al médico y a ella, todos se reían. Eso le extrañó muchísimo. Hay tanta pobreza que con la misma aguja que se preparaba la medicación se inyectaba posteriormente.

La clínica estaba a unos 30 km. de donde residía. Se levantaban a las 5 de la mañana y con carromatos, o algún tren sin asientos y sentados en el suelo, se trasladaban los médicos, enfermeras, curas... Trabajaban hasta las 3. De esa forma, por carretera de tierra volvían a donde se hospedaban. La comida la hacía un jesuita para el voluntariado (vienen de todas partes del mundo) y era un arroz con verduras muy picante, blanco. De 25 del grupo, 21 voluntarios se pusieron enfermos del estómago, con diarreas, etc. Nuestra nieta tuvo la suerte de mantenerse sana. Un día se desplazaron a una "leprosería" y fue impactante lo que vieron. Los pacientes a causa de la enfermedad les faltaban miembros o estaban desfigurados. Esta "leprosería" estaba cuidada por hombres, los Hermanos de la Caridad, entidad fundada también por la Madre Teresa.

La ciudad de Calcuta tiene 16 millones de habitantes. Por donde pasaba el grupo de voluntarios, todo era pobreza, las aceras, llenas de pobres tumbados por los suelos. Calcuta es muy calurosa y húmeda, llueve mucho. La gente no lleva paraguas, se duchan con agua de lluvia. A los voluntarios les avisaron antes de irse que los dientes y la cara se los tenían que lavar con agua embotellada. Tenían que ir muy bien vestidos, pantalón largo y el escote pegado al cuello. Mi nieta me contó que sudaba la gota gorda.

Por las tardes iban a una especie de barracón junto a las vías del tren, en el que realizaban curas a la gente que lo necesitase.

Lo que más impacto le produjo fue un día que se presentó en el barracón una madre con un niño que se había caído y se había herido en la cabeza. Al ir a curarlo, estaba la herida llena de gusanos. Le sacaron los gusanos, lo desinfectaron y le dieron un vale para ir gratis al hospital. Dijo mi nieta que la madre se negó a ir, seguramente el niño debió morir. Allí hay mucha incultura, como también me contó.

Su ropa la lavaba a mano y con un cordel la tendía encima de lo que era su cama, un colchón de un dedo de grosor. Al llover tanto, fuera no se secaba. Al volver a España, tuvieron que dejar sus sábanas traídas de Castellón y el montón de medicinas que se había llevado por si las necesitaban. Todo lo dejaron para la clínica pues allí

faltaban sábanas y medicinas.

La Madre Teresa recibió el premio Nobel de la Paz, era más que una santa. Por su labor de amor arrastraba a ricos y pobres, creyentes y no creyentes. Dios la había enviado para suavizar el sufrimiento humano. Todos los reporteros del mundo de prensa y televisión se congregaban a la puerta de su convento. La Madre Teresa murió en 1997 pero había dejado un mundo que la admiraba. Nació en el 1910, era albanesa, estudió para maestra. Más tarde, solicitó su ingreso en la comunidad de las Hermanas de Loreto, para ir de misionera en la India. Adoptó el nombre de Teresa. Zarpó para Calcuta, a donde llegó en 1929. Fue asignada al convento, al ser maestra atendía a las niñas. Dominó pronto la lengua bengalí.

Se aventuró en los barrios pobres. Se puso en contacto con el arzobispo de Calcuta y le pidió permiso para dejar el convento y trabajar sola por las calles de Calcuta. Después de varias cartas se le otorgó el permiso, entonces hizo cursos de primeros auxilios y enfermería. Empezó a acudir a los barrios marginados. Abrió una escuela para los hijos de los pobres, utilizaba como pizarra el suelo. Al conocer su labor, diversas personas empezaron a colaborar con ella. Sus exalumnas pidieron unirse a ella. Cuando el grupo aumentó, la Madre Teresa recibió una invitación para poder ocupar un piso entero. Al caminar se encontraban con cantidades impensables de moribundos que exhalaban su último aliento, solos, sin techo, en callejones de Calcuta. Alquilaban una casa y llevaban allí a los moribundos y los cuidaban hasta que se recuperaban. Al fin les ofrecieron un edificio, era un albergue para peregrinar en el santuario de Kali. Las ambulancias de la ciudad empezaron a llevar allí a mujeres y hombres.

A mediados de 1950 las hermanas desfilaban de dos en dos para alimentar a los sin techo y se hicieron una docena de escuelas y clínicas infantiles en dos barrios pobres y miserables. El volumen de trabajo y número de hermanas fueron en rápido aumento.

Yo creía que esa miseria ya no existía pero mi nieta ha visto las aceras de gente tendida al suelo, como al principio de la Madre Teresa. Pero Laura ha vuelto contenta por el bien que ha hecho aunque solo sea por un mes.

Perdón por mi extensión pero quería explicar sobre todo a la juventud que existe mucha necesidad en el mundo.

Para conocer más sobre este tema y poder colaborar, consultar la página web: http://www.indiga.org/calcuta/ong_mc.php

RECUERDOS DEL HORNO DE VICENTA Y VALERIANO

Adrián Celma

El horno lo compraron mis padres en el año 1947, cuando yo tenía 5 años y estuvo en funcionamiento hasta 1977. En aquel tiempo, en los pueblos no había panaderías, ya que la gente hacía la masa en casa y en una canasta, la llevaban entre dos cogida de las asas;

una vez en el horno, procedían a hacer los panes, los cuales se dejaban fermentar hasta el momento de hornear.

El pago por la cocción se hacía en especie, hasta 24 piezas se pagaba con 1 pan y si se pasaba, 2. Lo mismo ocurría con las pastas. El horno tenía 4,5 metros de diámetro y para calentarlo se necesitaban unos 120 kilos de leña seca, la mayoría de pino, que era aproximadamente una carga del mulo (el medio de transporte). Para calentarlo se tardaba entre dos y dos horas y media. No había termómetro y para calcular la temperatura, te guiabas por medio de la parte superior de la bóveda, donde se formaba un círculo blanco, que era mayor a más temperatura.

Al finalizar la jornada, se ponía en el centro del horno la leña para calentarlo. Al día siguiente, esta leña, como se había tostado, para encenderla bastaba simplemente con un papel de periódico encendido. La boca del horno se tapaba con una plancha de hierro y con la ceniza se hacía una pasta con la cual y con la mano se remataba toda la vuelta de la tapa para que no se perdiera el calor. Para iluminar el horno por dentro, siempre se había utilizado el mismo sistema: "els torrats". Consistía en tostar leña verde de carrasca un par de noches, poniéndola dentro del horno y secándola al día siguiente, después se partía en astillas y hacía una buena llama sin producir humo. Cualquier otra clase de leña habría hecho humo y el pan hubiera cogido el color y sabor del humo.

Habiendo visto que los modernos se iluminaban con un farol eléctrico. hice uno con un bote de tomate de 5 kg que vendían a granel en las tiendas; le adapté un portalámparas y usé un hilo antiguo que era como un cordón, porque con uno de plástico no hubiese aguantado el calor.

La capacidad del horno era sobre 60 panes de 1 kg. Se calentaba una sola vez y se podían cocer tres hornadas aguantado el calor gracias a las brasas que quedaban después de calentarlo, las cuales se apartaban a un lado y debajo de ellas se colocaba un tronco de leña seca de carrasca de unos 20 cm. de diámetro. En la primera hornada no se tocaba pero en las siguientes lo movíamos un poco y por el calor de las brasas ya estaba penetrado por el fuego, producía una llama de color azul sin humo.

Además del pan, se hacían "primes". Los ingredientes del pan eran harina de trigo, agua, sal, levadura prensada y levadura madre, "llevat", que se hacía la víspera por la noche. Las "primes", además de los ingredientes del pan llevaban aceite, azúcar y "matafaluga". La masa madre o "llevat" desempeña un papel muy importante para la fermentación que hace que la masa coja cuerpo y fuerza para que el pan adquiera volumen y esponjosidad, tenga mejor sabor y una conservación de más larga duración. Hay que prestar mucha

atención a la fermentación a la hora de hornear, porque si está poco fermentado, se quedará pesado con un miga poco esponjosa y húmeda y si está demasiado fermentado, al meterlo en el horno se

hunde y no aumenta de volumen.

Cuando empezamos a hacer de panadería, la masa se hacía a mano, después compramos una amasadora de segunda mano y eso ya era un gran descanso.

Al barrer el horno por dentro se le llamaba "escombrar", se hacía con el palo de una pala ya usado y en el extremo se ataba un trapo humedecido, pero siempre quedaba algo de ceniza, que al sacar el pan del horno se limpiaba con una escobilla de palma.

El pan de hoy en día es más industrializado y no se puede comparar con aquel totalmente artesano, que al cabo de 8 días se podía comer perfectamente. Además, este horno tenía la solera de piedra, que cocía mucho mejor que los más modernos, que son de plancha o refractario.

Los panes que se recogían por la cocción tenían un peso aproximado de 1 kg. y se vendían a 5 pesetas; ahora un pan de 1 kg se vende a 3 euros, o sea, 500 pesetas.

Para las fiestas mayores que se celebraban el primer domingo de octubre, para la matanza del cerdo o cuando se celebraba alguna fiesta como las comuniones o bodas, se hacían magdalenas, "coquetes", "mantecados", "rollets", almendrados, etc. todo artesanía pura. Cuando había un temporal de lluvia o nieve, a excepción que siempre cogía alguno en la carbonera, los hombres tenían costumbre de llevar al honor patatas para asarlas en medio de la ceniza y estaban riquísimas mezcladas con all-i-oli.

En los años de la posguerra, la gente con menos recursos hacía el pan con el salvado, sin separarlo de la harina. Sin embargo, los demás recursos lo hacían sin salvado y ahora resulta que según los médicos nutricionistas, el pan integral aporta más fibra que ayuda al tránsito intestinal y más vitaminas.

Allá por los años 40, en los pueblos se comía pan y en la capital había muchos que no podían. El pan ha sido durante años un alimento

determinante en la alimentación del hombre y para la supervivencia. En la actualidad en un alimento valioso desde el punto de vista nutricional. En mi casa nunca se ha tirado un pedazo de pan duro, cuanto teníamos el horno se aprovechaba para los animales como gallinas y el mulo y después para rayarlo.

Recuerdo cuando Álvaro Cardona y Juan Ramón Segura cargaron un saco de harina de 100 kg. cada uno a la espalda y de un tirón lo subieron hasta las casas situadas arriba, junto a la plaza.

En estos últimos años de abundancia, la juventud quizás come menos pan porque dice que engorda, aunque en la mayoría de las veces es más por el acompañamiento que por el pan.

Toni Bonacho

El 17 de mayo de este año, tuvimos la suerte de realizar una excursión a Vallibona con un pequeño grupo de gregorianos de la "Schola Gregoriana Virgen del Milagro-Kolbe". Fuimos recibidos por Teo, una persona del pueblo que se conoce al dedillo todos los entresijos de este pintoresco y encantador pueblo. Mi primera impresión una vez llegamos, era la paz que se respiraba, donde el tiempo no cuenta, así como la ausencia total de contaminación que estaba impregnada de penetrantes olores de las plantas aromáticas de los montes cercanos. El centro histórico de Vallibona, situado a 672 metros sobre el nivel del mar, se encuentra en el centro de la "Ruta de los tres reyes", población fundada con anterioridad a la formación del Reino de Valencia, siendo reconquistada en 1.233 por el rey Jaime I. Su estructura urbanística, se caracteriza por sus callejuelas estrechas y tortuosas adaptadas a la topografía natural de la montaña y buscando la mejor orientación para recibir más horas de soleamiento. El río Cervol que se abre paso por la abrupta y escarpada orografía del terreno, llegando a Vallibona desde Morella, abrazándola como si de una doncella se tratase, dejando en su recorrido seis molinos para la molienda de la harina. En sus construcciones sobre restos de arquitectura medieval militar, cabe destacar la torre defensiva de la calle de la Iglesia, hoy torre mudéjar del templo parroquial de la Asunción, con su porche de vigas de madera que junto con la calle del Portal, forman parte del patrimonio del arte gótico renacentista, así como el Ayuntamiento, datado del siglo XIV que contaba con notario, mercado los jueves, hospital y pequeña banda de música; hoy está destinado a oficina administrativa y sede cultural. Cabe destacar, la arquitectura tradicional de las casas con sus fachadas encaladas de blanco con algunos detalles constructivos en piedra y madera, sus aleros generosos de tipo aragonés y las balconadas de madera y forja, en contraste con la arquitectura medieval militar de los edificios de carácter público de construcción en piedra. Desde la población, bajando al río Cervol, se accede a un recorrido botánico de un par de kilómetros, con un contraste de especies arbóreas, unas propias del bosque de pinos y carrascas de hoja perenne y otras las de ribera con arbustos y arboleda de crecimiento más rápido de hoja caduca. Cabe también destacar, la fauna de cabras salvajes y el cantar de los pájaros. Como curiosidad, en una de sus calles hay una cerámica llamada "El Pillaric", como recordatorio del castigo que recibía quien le pillaba robando. Todo este recorrido urbano, paisajístico y ecológico, no hubiera sido posible, sin la colaboración de Teo, nuestro amigo y guía. A continuación nos llevó a comer al restaurante de la plaza, en donde pudimos degustar las especialidades de Vallibona. Ya por la tarde, acompañados de Teo, nos dirigimos a la Ermita de Santo Domingo, siguiendo el río Cervol a 10 kilómetros de la población de Vallibona, con la intención de contribuir con nuestros rezos gregorianos al evento de carácter religioso en el interior de la Ermita. Cabe reseñar, su fachada y portada de estilo neoclásico con su torre campanario de aspecto defensivo y en su interior, destaca la cúpula decorada con los cuatro evangelistas, las dos capillas laterales y otras dos enfrentadas. El altar decorado con pinturas dedicadas a Santo Domingo. Después de tan familiar y entrañable evento religioso, en la explanada con su cisterna de recogida de aguas pluviales en el subsuelo, degustamos la merienda que habían preparado las personas del pueblo. Tras una despedida afectiva de todas las personas que nos han brindado su hospitalidad y cariño, nos fuimos y llegamos a Valencia un poco cansados pero felices de haber disfrutado un día en un pueblo perdido de la Comarca dels Ports. Gracias por vuestra paciencia.

COL·LECTIU AVINSILONA

MARXA SENDERISTA

Prop d'una trentena de participants el 17 d'agost de 2013 a la Marxa Senderista Vallibona-Turmell, organitzada per l'ajuntament de Vallibona i que va comptar amb la col·laboració del Col·lectiu

Avinsilona. A les 8,15 hores després del primer avituallament es va emprendre el camí de pujada fins l'ermita de santa Agueda. El recorregut va transcórrer un tros pel sender de gran recorregut GRI7 fins el mas de santa Agueda fins coronar l'ermita. Una vegada pujada a les antenes de tv el camí va transcórrer per la carena de la serra, on es va fer el segon avituallament. Es va caminar pel coll del Tupinet, gravet de Catí, des d'on es va observar magnífiques panoràmiques del pasisatge que ens fins arribar al planet de la Serra on es va emprendre el camí de baixada camí de Vallibona, on ens esperava un bon dinar a Ca'l Garxo, i per acabar obsequi de samarretes de record de l'esdeveniment per part de l'ajuntament amb el patrocini del concessionari Angel Castejón.

DOCUMENTAL SOBRE ELS GUERRILLERS ANTIFRANQUISTES

El diumenge 26 de gener de 2014 a la sala Antiques Escoles de Vallibona, l'associació cultural "Amics de Florencio Pla Meseguer-La Pastora" va projectar un documental, amb muntatge de Carles Cabrelles, sobre la darrera activitat de la sèrie "Passejant per la història recent" per reprendre la memòria dels guerrillers antifranquistes a les nostres comarques com ara el vallibonenc Florencio Pla Meseguer la Pastora.

El darrer 12 d'octubre de 2013 des de Vallibona es va recórrer a peu una ruta fins la font Donzella, al terme de Morella, indret on va haver moviments del 23 Sector de la Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA) moviment maqui que es va establir amb campaments a la comarca dels Ports i de la Tinença de Benifassà. El vallibonenc Alejandro Segura, testimoni viu d'aquells temps va fer una xerrada al voltant de la Pastora, dels maquis i de la Guardia Civil i el seu impacte a la vida quotidiana dels masovers. També van participar José, del mas de Simfores de la Pobla de Benifassà i Fidel Guimerà del mas de la Gatellera de Vallibona.

Es pot veure online a You-Tube: <https://www.youtube.com>

PÒSTERS DE FÒSSILS

L'Ateneu de Natura amb la col·laboració del Col·lectiu Avinsilona i l'ajuntament de Vallibona, del 18 al 20 d'abril de 2014, aprofitant el pont de vacances, mostrarà a vallibonencs i visitants a la sala "Antic Hospital" de Vallibona, l'exposició de pòsters "Els Fòssils Castellonencs (1859-2013)".

La col·lecció de pòsters recull totes les espècies noves de fòssils descrites amb material de les comarques de Castelló en la que destaquen les comarques dels Ports i Baix Maestrat.

No es mostraran tots els fòssils que es poden trobar a les nostres comarques sinó que apareixen només aquells que han servit als científics per descriure noves espècies per a la ciència des del primer el 1859 fins al 2013.

Les figures, els noms i l'assignació genèrica són les dels treballs originals, un total de 136 fòssils de diferents edats geològiques que han estat descrits per 40 paleontòlegs de diversos països i que mostra el ric patrimoni paleontològic de les comarques de Castelló.

A la mateixa sala també es pogué adquirir per als interessats el darrer número de la revista "Nemus" de l'Ateneu de Natura, que recull un article amb les espècies que es mostren a l'exposició.

RESTAURACIÓ PRIGÓ DE SANT BERNABÉ, SERRALADA DEL TURMELL

Ha finalitzat la restauració del prigó de sant Bernabé a Vallibona, per l'associació cultural Col·lectiu Avinsilona, amb la col·laboració de l'artista ceramista vinarossenc Xuxo (Jesús Rubio) que va pintar les rajoles amb la imatge del sant i les va donar a l'associació.

La conservació del patrimoni ha estat sempre un dels principals objectius, així ja en 2008 es va recuperar molt prop del poble "sant Marquet" un prigó dedicat a sant Marc on des de temps antics es beneïa el terme i es repartia rotllo. Aquesta vegada ha estat el prigó de sant Bernabé, a 1100 metres, dintre la finca del mas de Fonollosa.

Aquest prigó també ha patit la despoblació del món rural i el seu estat era lamentable. Des de temps immemorials es va construir aquest monument baix l'advocació de sant Bernabé, un sant amb molts més prigons, ermites i festes dedicades tant a la comarca dels Ports, com ara Ortells, Palanques, mola de la Torre d'en Guaita, Morella i de la Tinença, el Boixar, així com a l'Aragó.

Molt probablement la seva situació al més amunt de la serralada no és una coincidència i amb tota seguretat va estar relacionada amb el món de la Transhumància, des de l'ermita de santa Àgueda per la carena de la serrada del Turmell transcorre un antic assegador on el ramat feia el seu recorregut d'anada i tornada a la cerca de les pastures de la costa a l'hivern i a la muntanya a l'estiu. Precisament hi ha un descansador al punt anomenat la font de la Serra a pocs metres, on es situa el prigó de sant Bernabé, des d'on els pastors demanarien la protecció divina al mes de juny en la cerca de bones pastures.

SANT ANTONI

Un any més des de temps inmemorials Vallibona ha complit botant foc a la barraca a la festa de sant Antoni, la gran festa de l'hivern i una de les més arrelades a la comarca dels Ports. Dissabte 25 a les 10 del matí es va iniciar la construcció de la barraca amb el pi i la malea recollida la setmana anterior. Aquest any amb la força mecànica del tractor de Federico Guimerà el pi es va plantar al clot de la plaça de sant Antoni. Una breu aturada per esmorzar i els col·laboradors van acabar de fer l'estructura amb les barres, les portes i la coberta de savina.

Al voltant de les 5 de la tarde es va fer l'entrada de la carrasca, que com els darrers anys va comptar amb les cavalleries de "Morella a Cavall", després jocs populars amb xocolatda inclosa i passeig a cavall al voltant de la barraca.

Al mateix temps Rafaela de Queretes preparava al poliesporitu el sopar de pollastre amb rovellons. En acabar la missa, la gent en procesó de les teies va anar cap a la plaça amb els gaiters de Vallibona al capdavant. A continuació es van repartir pastissos, aiguardent i mistela.

Finalment les cavalleries van donar pas a sant Antoni i al dimoni, ajudat pels dimoniets i dimonis de Bètera amb espectaculars focs d'artifici i correfoc.

A continuació els dimonis van botar-li foc a la barraca, el foc purificador servirà per tal de cremar totes aquelles coses roïnes que ens envolten aquestos temps.

La festa va continuar al poliesportiu amb un sopar, la típica Subhasta magníficament dirigida per Ramon Segura i Sento Cuartiella on la gent va oferir productes per recollir recursos econòmics i que la festa continue i el ball acompanyat amb l'actuació del grup Triband.

Des de la Comissió de Sant Antoni 2014, només podem donar les gràcies per la col·laboració i participació de tots aquells que han donat suport i han fet possible un any més la festa de sant Antoni a Vallibona.

PASSEJANT PER LA HISTÒRIA RECENT. EXCURSIÓ FINS A LA FONT DONZELLA

Vicent Gual

Morella y Vallibona van ser protagonistes el dissabte 12 d'octubre d'una jornada de memòria històrica amb un recorregut a peu des de Vallibona fins a la font Donzella passant pel mas de Punta i Moli Rico al terme de Morella.

Una trentena de persones van participar en l'activitat organitzada per l'associació Amics de Florencio Pla Meseguer, La Pastora.

Cada octubre aquesta associació té previst organitzar una jornada dintre del cicle "Passejant per la Història recent" que repassa els fets, vivències i records de persones que van viure aquella època de la postguerra a la comarca dels Ports amb una marxa a peu fins el llocs significatius i així la gent coneix de primera mà els camins, amagatalls i masos on es van viure episodis del maquis, com ara la

font Donzella de Morella, zona d'activitat guerrillera del 23 sector de l'AGLA (Agrupación Guerrillera del Levante i Aragón) o llocs on va estar el guerriller antifranquista vallibonenc Florencio Pla Meseguer, la Pastora

Es tracta d'escoltar una lliçó de memòria històrica de protagonistes que encara són vius. Aquesta vegada ha estat el vallibonenc Alejandro Segura que va treballar en aquells temps en diferents masos del Barranc del Fondo i Mas de la Roca. Alejandro va parlar de l'impacte que van sofrir els masovers en mig del maquis i la Guàrdia Civil, de les contrapartides, de la repressió per part de les autoritats, així com de l'impacte negatiu que va suposar l'obligada "evacuació" obligada dels masovers als pobles com a mesura de repressió contra el maquis implantada pel general Pizarro de la Guardia Civil Pizarro. També va tenir unes paraules a favor de Florencio Pla Meseguer, la Pastora, que ell va conèixer com Teresa, dient que no era una persona dolenta, i a la que se li van donar autoria de fets criminals que pense no va tindre res a veure.

A les explicacions d'Alejandro Segura es van afegir les vivències de Fidel Guimerà del mas de la Gatellera de Vallibona, i José del mas de Simfores de la Poble de Benifassà.

HISTÒRIES VARIADES

TERE SEGURA I MANEL BELLVER: 10 ANYS DE RETORN A LA NATURA

Font:: La Calamanda, Alicia Coscollano

Endinsar-se en el paisatge de bancals que envolta Vallibona es prendre el pols al ritme natural de les coses. Pedra a pedra, les construccions prenen forma i conformen una arquitectura de marges que esdevenen les arteries plenes d'afecte d'un territori esquerp que conserva la duresa en la memòria d'un passat de carbó i ramat. La calma del pas de les hores et captiva i et trasllada per l'entramat precís de l'autenticitat i la reflexió. Arribant per la N-232, al llarg del tram de 16 kilòmetres de carretera que et condueix fins el centre de la vall on s'alcen les construccions del poble, l'encontre amb alguna vaca caminant tranquil·lament per la carretera resta importància a les grans qüestions humanes, una sensació que se incrementa perquè es prenen el seu temps en deixar pas a la velocitat urbana del comptaquilòmetres. L'acceleració queda irremeiablement diluïda en la seua mirada pacífica i distant.

Ja al centre de Vallibona, l'olor a llenya inunda els carrers i et dona la benvinguda amb el gest entranyable dels nuclis petits on la proximitat de la gent invita, encara, a dir bon dia. Recordem a l'home de la boina que mai no va deixar de ser Josep Pla, per iniciar un passeig per muntanyes properes i zones boscoses de roures i pinars. El camí fa baixada en una pendent que et permet gaudir del paisatge. Al fons un riu ara mínim recorre el llit humit i hivernal.

El cor pres d'un perímetre de pedra en sec

Durant els ponts i les vacances, Vallibona s'ompli de constel·lacions de gent molt diversa. Joves que practiquen escalada, inquilins de segons habitatges, habitants momentanis de muntanya, esportistes, gent de pas, fanàtics de la senda i la bicicleta de muntanya, gent amb els orígens arrelats al poble que tornen a casa dels pares a la recerca de tranquil·litat i d'un retorn al gran verd...

Els habitants de Vallibona, els que romanen tot l'any vivint al poble, també tenen diverses històries vitals per contar. Matrimonis grans que han decidit mudar-se definitivament des de Castelló; persones que coneixen diverses rutes com el palmell de la seua mà i que et diuen fins i tot com respirava La Pastora, on va viure i com; nous habitants que han respirat la muntanya i ja s'han quedat per sempre, presos del cor monumental del perímetre de pedra en sec que ens recorda la paciència per l'obra artesanal ben feta, un treball assaborit per sobre la bogeria mecànica d'una vida desorbitada basada en resultats, productivitat i competitivitat.

Tere: planificar un canvi de vida

A La Carbonera, hostel que ocupa un lloc prominent de la plaça central del poble, Tere Segura i Manel Bellver han retrobat la calma molt buscada. Tere, amb antecedents familiars originals de Vallibona, va nàixer a Tordera, ciutat pròxima a Girona, des d'on tornaria a Vinaròs als 13 anys, per, posteriorment, estudiar Psicologia a València. "allí vaig conèixer a Manel. Fa 12 anys, vam quedar-nos a l'atur, i vam decidir agafar un any sabàtic, per vore que és el que volíem fer amb les nostres vides, i ens vam plantejar tornar a Vallibona". Per a Tere, l'any de reflexió prompte va fructificar amb un treball de vigilància forestal al Turmell, "justament les persones que regentaven llavors l'hostal van deixar de fer-ho, i vaig pensar en presentar-me per a regentar-lo". Va ser durant les llargues hores de solitud a la torre de vigilància on va planificar el seu projecte d'hostal. Un hostel que fa referència al negoci del carbó que va sustentar l'economia del poble durant molts anys, un negoci dur, com els penya-segats que envolten les escarpades muntanyes, "Vallibona

era coneguda pel carbó tant bo que es feia. El meu avi feia carbó, i quasi totes les famílies tenien a algú que es dedicava a fer carbó". Un negoci que permetia sobreviure a moltes famílies i que actualment, tot i pertànyer al passat, encara roman adherit al record de la roca modelada per la destal del temps. Tere guanyaria el concurs públic l'any 2003, i fins ara, "vam obrir portes un 10 de gener de 2003", recorda. Un temps que va permetre que realitzaren un canvi radical de vida, "vam passar de viure a València a viure definitivament aquí. Al principi va ser dur, vam tindre que remuntar i consolidar el negoci, però ho vam aconseguir ...i fins ara. Per a mi la valoració és molt positiva". A La Carbonera treballen amb empreses de turisme rural, "hi ha una empresa d'Holanda que ens envia senderistes holandesos, perquè per aquí passa el GR-7 i Holanda és molt plana, i quan venen es queden al·lucinats". "També treballem amb centres excursionistes, com el de València, el de Castelló, el de Benicàssim o el d'Alacant, i amb una empresa de Barcelona, Pedals del món". El contacte amb empreses enfocades al turisme verd és, juntament amb els visitants habituals del poble, una de les sortides que han permès que l'hostal es referme com una opció atractiva del territori. Què és el més positiu de viure a Vallibona? "La qualitat de vida i la tranquil·litat, quan vivia a València estàva mot estressada". Els inconvenients són, potser, "estar una mica aïllats i la comunicació per carretera, aquí l'hivern és bastant dur". "Hi ha mancances en serveis, però t'ho compensa el fet que obris la finestra de casa teua i veus la natura". "Dilluns, en tancar per descans setmanal, aprofitem i fem alguna escapada a Morella o València". A Vallibona es conserva la figura del pregoner, que és la persona que trasllada als veïns els bàndols d'alcaldia, "es vesteix per l'ocasió i efectua un recorregut pel poble anunciant a viva veu les novetats de l'alcaldia".

Envieu les vostres col·laboracions a:
webmaster@vallibona.net
 o J. Emili Fonollosa
 Avgda. Llibertat n° 2 - 5è B
 Vinaròs 12500.

AJUNTAMENT: BIBLIOTECA MUNICIPAL

Volíem fer públic el nostre agraïment a totes les persones que amb la vostra col·laboració desinteressada hau fet possible la creació de la biblioteca municipal de Vallibona.

Gràcies a les més de cent persones i associacions que han fet donacions de llibres, hem pogut omplir les prestatgeries de la biblioteca de les antigues escoles. Encara que hem entrat de ple en l'era de la comunicació virtual, un bon llibre sempre es un bon company. Recordar-vos que podeu consultar els llibres a la biblioteca o agafar-los en préstec tots els dimecres i dijous de 9h 30 a 14h.

LA GUARDIA CIVIL IMPUTA A UNA PERSONA COMO SUPUESTO AUTOR DE UN DELITO CONTRA LA FAUNA EN VALLIBONA

La Guardia Civil imputó el 2 de mayo a un vecino de Castellón titular de la gestión cinegética de cabra hispánica en diversos cotos de la provincia, como supuesto autor de un delito contra la fauna.

Fruto de las investigaciones llevadas a cabo por la Guardia Civil del Seprona de San Mateo, se tuvo conocimiento de la posible tenencia por parte del ahora imputado de gran cantidad de ejemplares de cabra hispánica supuestamente cazados y no identificados para su posterior comercialización, careciendo de los correspondientes

precintos crotálicos pertinentes para la caza de este tipo de animales. Realizada inspección en la finca de su propiedad, en el interior de un cobertizo de piedra seca se hallaron cuatro congeladores en cuyo interior se encontraron depositados los ejemplares intervenidos careciendo de los correspondientes precinto, por lo que los guardias civiles procedieron a la imputación de una persona de 48 años de edad y de nacionalidad española como supuesto autor de un delito contra la fauna. Los animales intervenidos fueron remitidos al Laboratorio de Ecotoxicología Forense del Instituto de Medicina Legal de Valencia para su estudio y emisión del correspondiente informe. Las diligencias instruidas fueron entregadas en el Juzgado de Instrucción número 5 de Vinaròs. La actuación fue realizada por efectivos del Servicio de Protección de la Naturaleza de la Guardia Civil de Castellón.

SOLUCIONES PARA LAS CARENCIAS HÍDRICAS

El Hotel Cardenal Ram de Morella fue el punto de encuentro entre el presidente de la Diputación de Castellón, Javier Moliner, y el presidente de la Confederación Hidrográfica del Ebro, Xavier de

Pedro, para concretar las actuaciones que se llevarán a cabo entre ambas administraciones con el objetivo de solventar las principales carencias hídricas de Els Ports.

Así, en la primera visita de la historia del presidente de la CHE a la comarca, cuenca del río Bergantes, se consensuó una inversión inicial de más de tres millones de euros para canalizaciones, balsas, sondeos y equipamiento de pozos, todo ello con el objetivo

de garantizar el abastecimiento de agua en una de las zonas de la provincia que más sufre los efectos de la sequía. Este plan de acción se enmarca en el acuerdo histórico alcanzado por Moliner con la CHE que incluye una reserva hídrica de 10 hectómetros cúbicos de agua para la provincia en el Plan de la Cuenca del Ebro así como un plan de inversiones de 22,5 millones de euros.

Desde entonces, los técnicos de ambas instituciones han estado trabajando para estudiar las mejores soluciones y priorizar las obras más urgentes. "El trabajo conjunto y la búsqueda de consensos está dando sus frutos. Creo que estas actuaciones abrirán nuevas oportunidades de futuro para los pueblos de Els Ports, ya que para consolidar la población y las actividades económicas es preciso garantizar la accesibilidad al agua, y con estas soluciones estructurales se puede conseguir", ha apuntado Moliner.

Además, tras la primera reunión técnica, Javier Moliner y Xavier de Pedro se han reunido con los alcaldes de Ares, Castellfort, Cintores, Forcall, Herbés, La Mata, Morella, Olocau, Palanques, Portell, Todolella, Vallibona, Villafranca, Villores y Zorita para explicarles los proyectos de los que se beneficiarán sus municipios y conocer de primera mano sus problemáticas.

II MARCHA ANTIFRACKING

Vallibona vio partir el 26 de abril al centenar de ciclistas que durante el puente de San Vicente participaron en la II Marcha en Bici Antifracking.

El éxito de la pasada edición del 2013 animó a la Asociación por el Medio Ambiente y Contra el Cambio Climático (AMA) a organizar de nuevo junto a la Plataforma Antifracking Comarques de Castelló este evento deportivo con un claro carácter reivindicativo.

Los objetivos principales, además de disfrutar de los bellos parajes por los que transitaran, eran continuar haciendo visible la problemática que suponen los permisos fracking solicitados por la empresa Montero Energy que afectan directamente a 42 municipios de la provincia de Castelló, concienciar a la ciudadanía de los peligros que supone esta técnica, hacer ver a las administraciones que las ciudadanas y los ciudadanos no se olvidan de la amenaza

que pesa sobre el territori, que seguirán defendiendo la tierra y el agua por la salud y el futuro de los seres humanos que en ella viven, y por el desastre medioambiental que supondría poner en práctica esta técnica.

Durante 3 días los participantes recorrieron los municipios de Vallibona, Rosell, Canet lo Roig, Sant Mateu, Salzadella, Les Coves de Vinroma, Vilanova d'Alcolea, La Pobla Tornesa, Orpesa, Benicasim y finalizaron con la llegada a Castelló de la Plana.

Un llibre de llengua de sisé de Primària, de l'editorial Anaya, inclou una imatge d'una de les cases més conegudes de Vallibona, situada al carrer Pla.

La tercera Marató Ornitològica dels Ports observa aus a Xiva, Villores, Ortells, Sorita, Vallibona i Morella

TERCERA MARATÓ ORNITOLÒGICA DELS PORTS

Font: Comarquesnord.cat

Aquesta activitat d'educació mediambiental oberta tant als especialistes en ornitologia com per a observadors que han acompanyat als equips, ha consistit en uns recorreguts que cada

equip a determinat per la comarca dels Ports on durant tres minuts han observat, escoltat els cants i, finalment, identificat i anotat les diferents espècies durant aquest període de temps. Això s'anomena científicament 'estació'.

Per exemple, un dels equips va decidir eixir de Vallibona i fer diferents aturades fins passar per Morella, seguir per Xiva i per totes les poblacions properes al riu Bergantes com ara Villores, Ortells, Sorita fins el límit de la província amb l'Aragó. Després passarien per Forcall i Cinctorres, finalitzant la marató a Vallibona a les 20 hores. En aquesta localitat tots els equips van comunicar els resultats.

Les conclusions, a més de finalitats científiques, serveixen per posar de manifest la riquesa de biodiversitat d'espècies d'aus de la comarca dels Ports, un patrimoni natural que cal conservar i respectar.

SORPRENDIDOS POR EL PASO DE UN GRAN METEORITO

E.Fonollosa

Varios vecinos de Vallibona se vieron sorprendidos el pasado agosto de 2013 por una gran bola de fuego que surcó el cielo, ya que tenía unas considerables dimensiones e incluso con acompañamiento sonoro. Eran casi las doce de la noche cuando Anna Serret y su familia cenaban en la terraza de su casa, que tiene unas magníficas vistas a las montañas que circundan este municipio de Els Ports. "Unos estábamos sentados en dirección a las montañas y de repente oímos un ruido, como un soplido muy fuerte por lo que levantamos la vista hacia el cielo y vimos el meteorito". "Era espectacular, tenía un tamaño como el de la Luna, era como si cayera, acabó escondiéndose por detrás de las montañas". Además del gran tamaño, lo que más sorprendió era "la gran cantidad de colores que tenía, la bola de fuego era blanca, todos los extremos tenía colores rosado, rojo, violeta y azul y la cola era verde y amarilla, nos quedamos muy sorprendidos, no habíamos visto nunca nada igual". Anna después consultó por las redes sociales y pudo contactar con otras personas de otros lugares que lo habían visto, "desde Badajoz, Menorca, Mallorca, Sevilla... parecía que había caído aquí mismo pero lo vieron en muchos sitios, decían que si había caído en Murcia pero tal vez ya lo hiciera muy desintegrado por lo que no trascendió a los medios de comunicación".

LA GUARDIA CIVIL DESTRUYE UN PROYECTIL DE ARTILLERÍA DE LA GUERRA CIVIL EN VALLIBONA

La Guardia Civil desactivó una bomba de artillería de la Guerra Civil, procediendo a su destrucción controlada.

La actuación de la Guardia Civil se inició a raíz de una llamada de una persona del Centro de Investigación y Experimentación Forestal (CIEF) al Servicio de Protección de la Naturaleza de la Guardia Civil de Castellón, en la que informaba que había localizado un obús en la zona del barranco Les Ferreres, término municipal de Vallibona. Inmediatamente se desplazó al lugar una patrulla de la Guardia Civil hasta la llegada de los especialistas en desactivación de explosivos. Cuando llegaron los guardias civiles comprobaron que se trataba de una bomba de artillería de 76,2 milímetros de la pasada Guerra Civil procediendo a acordonar la zona.

Los especialistas en desactivación de explosivos de la Guardia Civil procedieron a su destrucción controlada.

Asimismo, ante la frecuente aparición de artefactos explosivos de la Guerra Civil en la provincia y de otros tipos de artefactos como botes de humo, bengalas de señalización, balizas de señalización (depositadas normalmente en zonas costeras por las corrientes marinas), la Guardia Civil facilita una serie de recomendaciones a seguir en caso de que algún ciudadano localice algún artefacto explosivo.

¿Cómo reconocer que nos encontramos ante un artefacto explosivo?

- Los artefactos explosivos son bastante comunes en parajes aislados, zonas de labraza o dobles fondos de casas habitadas durante la guerra.

- A todo objeto con apariencia de artefacto explosivo y extraño al entorno, habrá que darle una consideración de real.

- Ante la duda avisar al 062, para que agentes especializados hagan la comprobación sin correr riesgos innecesarios.

Precauciones a adoptar ante el hallazgo de un explosivo

- NO MOVER NI TOCAR.

- Impedir que nadie toque. El mismo riesgo potencial que supone para nosotros hay que trasladarlo a cualquier otra persona.

- Alejarse del lugar, por la misma ruta que hemos accedido, pero en sentido contrario, ya que puede haber otros artefactos en la zona.

- El artefacto puede llevar varias décadas dormido y, si no lo manipulamos, es posible que continúe en ese estado.

- Avisar al 062, dando las indicaciones exactas del lugar en el que nos hallamos.

- Esperar la llegada de los agentes a una distancia mínima de 300 metros del artefacto y, si es posible, a cubierto.

VALLIBONA REGISTRA UN SEÍSMO DE 2,5 GRADOS

E.F.

El Instituto Geográfico Nacional registró un viernes del pasado marzo, al mediodía un seísmo en Vallibona de 2,5 grados en la escala Richter, no percibido por la población, que es el de mayor magnitud de los contabilizados en este municipio desde el 26 de octubre del 2000 cuando hubo uno de 2,6 grados.

El seísmo se produjo concretamente a las 15 horas y 31 minutos de la tarde. El epicentro se localizó en las proximidades de la carretera CV-111 que comunica el municipio con la N-232. El anterior terremoto en el término vallibonense fue, según el diario digital notanaprop, el pasado 26 de agosto y tuvo una intensidad de 1,7 grados.

Notanaprop recoge los seísmos habidos en la comarca dels Ports y entorno a Vallibona:

IN MEMORIAM

T. Pitarch-E.F.

Dissabte 19 d'octubre va morir l'exalcalde de Vallibona **Delfin Altaba Dolz** a l'edat de 80 anys. L'enterrament va ser diumenge, 20 d'octubre de 2013 a l'església de Vallibona. Delfin va ser la màxima autoritat vallibonenca en dues legislatures, de 1979 a 1983 i de 1983 a 1987.

De **Manolo Pla Carles**, no oblidarem mai la seua estima per Vallibona, col.laborant sempre amb la gent del poble i les seues festes. A "Amics de Vallibona" hem sentit molt la seua pèrdua també perquè era un membre actiu des dels seus inicis.

El 13 de maig, ens deixà **Pepe Prieto Bayona**, vallibonenc consort de Conxa Pitarch Vives. Als tres dies del traspàs de Conxa, ja

Manolo amb la seua filla i dona.

se li va manifestar una greu malaltia que 18 mesos després ha produït la seua mort. Pepe ha sigut l'autor de tots el llenços de l'Altar Major de l'Ermita de Sant Domingo de Vallibona, juntament amb els dels Retaules de les dos primeres Capelles laterals dedicats als Mistèris del Goig i Dolors de l'ermita, al presbiteri hi ha també dels seus pinzell les tres Alegories del Absis, El quadre de gran tamany de la Beata Joana de Aza, mare de St. Domingo i les alegories del Patronat del sant al poble i la Benedicció de Sant Domingo al poble de Vallibona. Tota una mostra de la seua estima pel poble. El dia de Sant

Delfin amb la seua dona i una colla d'amics

Domingo de la Creu, a la Missa de l'ermita, es va tenir un record per Pepe i Conxa, el dia següent, a la tarda, es va celebrar una missa a la Parròquia i es van deixar les seues cendres a Vallibona, com ell havia indicat.

D'altres vallibonencs o descendents del nostre poble també ens han deixat des de l'anterior edició de la nostra revista anual i de tots ells volem tenir aquí també un record especial, encara que per evitar deixar-nos algun, no els citem un a un.

José Prieto, sempre pintant quadres

LA DIPUTACIÓN OFRECE UN SERVICIO SEMANAL DE TRANSPORTE A LOS VECINOS DE PEQUEÑAS LOCALIDADES PARA FACILITARLES SUS GESTIONES

La Diputación de Castellón, un verano más, ha puesto en marcha el servicio de transporte semanal para que los vecinos y visitantes de las pequeñas localidades de Villamalur y Vallibona, de apenas 100 habitantes, puedan desplazarse hasta las localidades próximas de Onda y Morella, respectivamente, con tal de que puedan realizar acciones básicas como comprar suministros y medicinas o ir al médico.

Así, la institución provincial destina 6.000 euros para la prestación de este servicio fundamental que beneficia a más de 700 vecinos y veraneantes de estos dos pueblos. Al no estar establecida dichas líneas de transporte con carácter regular, la Diputación ha venido sufragando su gasto en los últimos años, puesto que se trata de una carga inasumible para la capacidad económica de los municipios.

El convenio, impulsado por el área de Acción Social, ha sido ratificado en Junta de Gobierno y será firmado próximamente por los alcaldes de Villamalur, Lorenzo Gimeno, y de Vallibona, Juan José Palomo.

La vicepresidenta de Acción Social, Esther Pallardó, ha señalado que “mediante esta iniciativa favorecemos la igualdad de oportunidades de los ciudadanos de esta provincia, vivan donde vivan, acercando los servicios básicos a los vecinos que tienen dificultades de desplazamiento y solventando un problema a los ayuntamientos”.

Un llibre de sisè de Primària inclouïa una foto de Vallibona

LAS TABLILLAS DE LA IGLESIA DE VALLIBONA GUARDAN GRANDES SIMILITUDES CON DIBUJOS BIZARROS MEDIEVALES CENTROEUROPEOS

Fuente: 3x4.info, Jordi Maura

Los artistas que trabajaron recintos sagrados como las iglesias de Sant Pere en la Pobla de Benifassà o la Iglesia de la Asunción de Vallibona, pudieron estar influenciados por la ola de extravagancia de la que bebían algunos artistas centroeuropeos del momento. Tanto la iglesia de Vallibona donde, ocultos en el artesanado, pueden verse penes de varios tamaños, modelos y medidas incluso con cola, como en la de Sant Pere de la Pobla de Benifassà, donde el pintor decidió dejar un mensaje en forma de su autorretrato para que fuera hallado por quienes desmontaran su obra parecen seguir estas guardan enormes parecidos con dibujos grotescos y vulgares de manuscritos iluminados de los siglos XIII y XIV, a menudo combinados con arte religiosa. En los andamios de hace 700 años también había un sentido del humor muy fino entre los distintos oficios. Pero siete siglos después, estos vestigios fálicos se han manifestado en diversas ocasiones a raíz de varias actuaciones de reforma que ha acometido la administración autonómica y que han sido publicadas, por ejemplo, en el libro Jaime I (1208-2008). Los pintores de estas iglesias de la Tinença, que debían estar saturados de tanto dibujo geométrico y tanta seriedad en las tablas decidieron incluir algunos dibujos en las alturas desde la protección que da el andamio. Así, entre decoraciones vegetales, animales como peces, demonios o avestruces con largos cuellos y cabezas humanas dibujaban penes con cola, como si de un animal más se tratara. Debió ser un divertimento para romper con la monotonía, algo que ya ha aparecido en otros edificios singulares a lo largo de la historia.

Despreniments a la Font Fresca arran de la tempesta de l'1 de juliol

La Sènia dedicà un dia de les seues festes als vallibonencs que hi viuen (foto: J. Moisès Reverte)

POESIES

per Josefina Ferrer

RECORDAR

Damunt els llavis una flor que estimo,
que la guardo dins el llibre de la vida,
per recordar-la el dia de l'endemà,
i poder-la treure del llibre,
mirar-me-la, i anyorar la meva joventut.

DEVESALL D'ESCUMA BLANCA

En el llindar de l'aigua,
el devesall del gorc que, per entre pedres,
pedruscalls, herbes, arbres, i, pollancs,
baixa barranc avall.
Per entre pedres llisca l'aigua,
convertida en escuma,
uns saltants que baixen de la muntanya,
una cua llarga d'escuma blanca,
que quan arriba al gorc es converteix amb aigua clara.
El gorc sempre està en silenci,
ara se sent el sorollos cant de l'aigua,
i no em deixa sentir el dringar de l'esquellot,
perquè l'aigua fa més soroll.
Baixa el riarol, s'ajunta al riu, i, d'allí fins a la mar,
convertint-se en aigua salada.

HAS MARXAT SOLA

Has marxat sola sense cap amiga,
sort que pel camí et trobaràs a l'Alberta,
i les dues fareu la xarradeta.
La teva ànima es passejarà pel poble, pels racons i places,
i la teva veu ressonarà,
com la campana que toca a dol.
A l'estiu passaràs però no et quedaràs,
I beuràs a la font fresca,
i com l'aigua aniràs riu avall fins arribar al teu destí.
"En record a la Vallibonenca Guadalupe amb nom mexicà".

EL PENDÍS DEL GORC

Sentada al gorc i envoltada de pedres,
farigoles, romanins, argelagues, roures,
alzines, esbarzers i fenàs.
Els arbres, les herbetes, i el cel blau
et donen una pau i una immensa companyia.
Des d'on estic veig una pendís rodoladís,
és la pujada i la baixada del gorc.
Si defellia per aquest pendís tan dret i llis,
cal pujar, i no mirar enrera perquè rodolaria.
Per les voreres l'espígol amb les seves floretes liloses,
perfumant la pujada fins dalt.
Las carrasques i els pins immòbils amb el seu brancatge,
ombrejant el camí, perquè els caminants

en arribar a dalt puguin gaudir de l'ombra.
Surt la lluna, i l'ombra dels arbres es difon.

Tot plegat sóc no ser on,
res ni ningú no se'm endu d'aquest lloc,
perquè no trobaria un racó en el món,
tan serè com el lloc on sóc ara,
i on dic a tothom d'aquesta pau i,
de la immensa companyia.

EL RIU CÈRVOL

Mirant el teu revolt
des de dalt el pont,
veig passar el cabal de l'aigua riu avall.
La llibertat i l'encant del riu Cèrvol,
saltant l'aigua per la resclosa
que és un simple tronç,
o una pedra i les aigües salten i salten,
com els cérvols riu avall,
radiants i trionfants.
El brunzit del remoreig de les aigües
que alegres i clares passen pel poble saltant.
Com sospirs de diamants,
que detindran el riu del temps,
sense rescloses, la vida corre
com les aigües triomfants.

GOTES DE CRISTALL

Saber de cada cosa el nom,
senzill com l'aigua d'Abril.
Damunt les fulles o sobre els matolls,
una pluja de diamants en forma de gota d'aigua,
quan surt el sol veig des de dalt el balcó.
Al matí n'és aigua, n'és neu
són gotes brillantades de cristall,
mentre la llum del sol enlluentia la bellesa dels diamants,
que són gotes d'aigua cristallina.
Després, un verd intens d'herba mullada,
i, que apenes queda un fràgil record,
dels diamants convertits en aigua.

LA FIGURA DEL PASTOR

Era cap al tard.
Jo sentada en la nua frisor del Gorc
seia sola, i el pelegrí era el pastor.
Figura solitària amb el seu gos d'atura,
les seves ovelles i els xais que belen
perquè tenen gana i buscant a la seva mare.
Ressona l'esquella, cantonejava el pastor,
que amb el seu cant,
arreplega a tot el seu ramat.
Baixant muntanya avall,
l'hora s'acosta, i el sol va a la posta.
El gos i el ramat al corral,
i el pastor entra al mas.

